

28.3.1999

אופקים כ"ח

77 מ"מ - 2,30,805' זאג (1 מ"מ דבזל) . 06-6395256

א.ב.

ע"מ מ"ס א"ר ע"ג . מוסד "3-101" , יו"מ

גדעלן א'רמון הספונה ג'נאל :

1. "למך דעזל"

2. מ"מ א'רמון סל דעזל/קאמפן ספונה זמ' מ"מ : 24.7.96 (טאמלמא)

3. ע.

א"ר י"מ א"מ ו"מ א'רמון סל סל-דעזל , כ"מ סלמ י"מ א'רמון , דא סלמ

א"ר א"מ א'רמון סל מ"מ ספונה .

ו"מ דעזל מ"מ :

מ"מ ע"מ דעזל מ"מ י"מ א'רמון סל א"מ א"רמון .

א"ר דעזל י"מ ע"מ י"מ , א"ר סלמ א'רמון סל מ"מ סלמ א'רמון סל א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ דעזל א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל .

מ"מ דעזל מ"מ :

א"ר א"רמון סל מ"מ א"ר א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

מ"מ א"רמון סל

א"רמון סל

מ"מ א"רמון סל מ"מ א"רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל מ"מ א'רמון סל

שער העדות.

מוסר העדות: אפרים נתן. כתב קיבוץ מעין-צבי
סיבת: 0.3 עדויות יד ושם.
מייס חתיק: 9294. מייס הקלטת: V-D. 1272.
תאריך: 24.07.1996.

תוכן העדות:

נתן אפרים, יליד ZAGREB יוגוסלביה 05.01.1934.
עדותו של ילד שגדל בזרם במשפחה אמידה ומתבללת. סיוע לפליטי יהודים מצ'כית.
כניסה וכיבוש זגרב ע"י הגרמנים ב: 4.1941. תאור השלטון הקרואטי-האוסטרי. התחלת הגזרות
והחרמת רכוש, טלאי צה"ב, ריכוז יהודים באזור מיוחד ומוגדר. איסוף ומעבר יהודים ובני משפחה.
בריחת המשפחה עם ניירות מזויפים אל אזור דלמציה, שהייתה כבושה בידי האיטלקים. תאור החיים
ב: SPLIT והחשרדות שם. כניעת האיטלקים ב: 9.1943. והשתלטות הגרמנים. קרבות רחוב בין
הגרמנים לפרטיזנים היוגוסלביים. בריחת 50 משפחות יהודיות מתוך אזורי חקרבית
והפלגה בספינת דייגים אל עבר איי הים האדריאטי. הספינה מתנגלת ומוחקפת ע"י מטוסים
גרמניים, הפגעות נוסעי הספינה, הגעת הספינה ושאריות נוסעיה לאי קטן בשם: LASTOVO
השחות באי בתנאי מצוקה קשים, ביחד עם שאריות הצבא האיטלקי הטטש את יוגוסלביה לאחר
הכניעה, בתקווה להמשך התפנית לעבר איטליה הדרומית הניכשת בידי צבא-הבריית.
התפלגה מהאי לססום, לכיוון איטליה הדרומית באמצעות 3 אגרות קטנות, חמתקפת ע"י
צוללת גרמנית. - הפגעות וטימע בים האדריאטי.
הצלה ואיסוף ניצולים מלבנים ע"י דייגים איטלקיים, המביאים את הניצולים ל: ANCONA
שבאיטליה הצפונית, - הכבשה בידי הגרמנים.
סיוע, מיסתור וקורת-גג אצל משפחת דייגים איטלקיים, שניספים מאוחר יותר בקרבות הרחוב
בין הגרמנים וצבא-הבריית, המשחרדים את אנקוזה.
המיפגש עם חיילי הבריגדה היהודית, האיסוף על ידם והתחלת ההתנאששות.
הבאת העד ואחותו למקום איסוף ילדים יהודיים ליד ROMA, בשם: "הכשרה-לגבי".
איתור תחורים ע"י חיילי הבריגדה היהודית, - באיטליה הדרומית בעיר TARANTO, לשם הכניעה
לאחר חטיפתה בים האדריאטי.
העליה ארצה וראשית הקליטה בארץ.

מסמכים אישיים מצורפים ובראיון חווידאו.

תתימת העד:

אפרים נתן.

תאריך: 1.4.1997

ראיון עם כוז אפרים.

דף מקומות ומונחים.

אחת המרכיבות במוסלבות. קרוואציה. CROAZIA KROACIJA.

בירת קרוואציה - זגרב - ZAGABRIA ZAGREB.

מחנה ריכוז והשמדה מרכזי לתחזות מוסלבות. יאסנובץ. JASENOVAC.

חייתה נשלטת בידי האיטלקים. דלמציה. DALMZIA DALMACIJA.

בירת דלמציה. ספליט. SPALATO SPLIT.

מחנה מעצר וענישין לעצירים פוליטיים. פרמונטה. FERAMONTE.

חיים האדריאטי. בפי האיטלקים: הים שלנו. MARE ADRIATICO MARE NOSTRO.

אי קטן ואחרון בקבוצת האיים בים השאדריאטי. לסטובו. LAGOSTA LASTOVO.

עיר קייט ומרחצאות בציניקה. קרלסבד. KARLSBAD.

בירת ציניקה. פרג. PRAG.

עיר מעצר ואיסוף מכסות יחודים לקראת מסירה. קרלייניצה. PORTO DI RE.

אי בצפן הים האדריאטי שימש למעצר ואיסוף יחודים לקראת מסירה. ראב. RAB.

שמות שני איים בים האדריאטי. ויס, קליס. KLIS VIS.

עיר נמל ליד הים האדריאטי בצפון איטליה הכבושה בידי הגרמנים. אנקונה. ANCONA.

אתר קרבות מפורסם, במרכז חמגף האיטלקי. מונטה קסינו. MONTE CASINO.

בירת איטליה, רומא. ROMA.

עיר נמל בדרום איטליה הכבושה בידי גוטה-הברית. טרנטו. TARANTO.

שימשה רבות לצרכי העפלה. נפולי. NAPOLI.

עיר נמל בדרום איטליה בכבושה בידי גוטה-הברית. בארי. BARI.

ספינת מפרסים ומנוע עשויה מעץ ששימשה בעיקר זייגים. טרבקולה. TRABAKULA.

מולדת באיטלקית פטריה. PATRIA.

ילדים באיטלקית במכני. BAMBINI.

ראיון עם אפרים כהן

תאריך: 24.7.96

מראיינת: מרים אביעזר

כתבנית: גילי קראוס

ש. כהן אפרים, יליד זאגרב (Zagreb), יליד 1934. ואנחנו נשמע בעצם העיקר על התקופה תחת הכיבוש האיטלקי,

ת. וגרמני.

ש. וגרמני אחרי, ב-43, וכל מה שקשור לתקופה הזו. אבל בינתיים אנחנו רוצים להחזיר אותך לזאגרב, לבית שלך, איפה שגרתם עם ההורים, ותספר לנו קצת על האווירה שבה גדלת, על ההורים, על בית ספר. בבקשה.

ת. תודה רבה. אולי אני אתחיל ברקע של ההורים. אבא שלי היה קצין בצבא האוסטרו-הונגרי, שנלחם בחזית הסרבית במלחמת העולם הראשונה, ולאחר המלחמה התיישב שם ונשאר שם. הוא התאקלם בחברה היוגוסלבית ועבר ^{לספר} ~~לספר~~ סרבי, סרבי, הגיע לזאגרב, ושמה פתח עסק, הוא היה סוחר גדול, הוא התאקלם שמה. שמה הוא גם הכיר את האמא שלי.

אמא שלי היא ילידת המקום, היא באה מבית בשם הרלינגר, שהיה מורכב מסבתא וסבא מוריץ ומלווינה הרלינגר, ולהם היו שתי תאומות, זה אמא שלי אינונקה ואחותה רוזה, והיה להן אח בוגר בשם לאצי. והם היו גם כן אנשי מסחר. אמא שלי הכירה את אבי באמצעות שידוך, כמו שנהגו אז לעשות, באמצעות יהודים טובים שעשו שירות לשני הצדדים; הוריי נישאו ב-1931, אני באתי לעולם בראשית 1934. אחותי נולדה ב-37. אנחנו היינו משפחה בורגנית מהמעמד הגבוה, אבי היה סוחר ויבואן ואנגדוסיסט, ומצבנו הכלכלי היה מעולה.

מקום מגורינו היה ברובע, השם זכור לי פחות או יותר, זה היה במעלה, וזה היה מקום, בתים יפים. ^{או} קראו גרגוריאנצ'בה-אוליצה, המספר באמת לא זכור לי יותר. ואני זוכר את העסק של אבא, שהיה בפלמו-טיצ'בה אוליצה, מול הקהילה היהודית. אולי זה היה מספר 12 או אולי 16, או משהו כזה, היה לו עסק גדול,

ש. הקהילה זה 16.

ת. אז זה 14 או 12 או משהו כזה, בסביבה. אני תיכף, יש לי לוגו של העסק שלו, זה אפשר לבדוק בדיוק. שם היה לאבא עסק שמכר עורות מוגמרים, ששימשו, ^{למטרה} מה זה עשו מזה נעליים, עשו מזה בגדי עור, אבל זה בעיקר שימש לתעשייה. מה זה עשה בתעשייה? קראו לזה רְמְנִייה. ^{סלמיה} חגורות, רצועות-הנעה, שהניעו זימ, בתי חרושת זיגמאלכט גדולים. היום הטכניקה פועלת אחרת, כבר אין רְמְנִייה מעור, אבל אז זה היה, ^{היה} הזה היה הצידוד טכני ^{למטרה} בחנות הזאת, הם היו יבואנים של יצרני הצידוד המיוחד הזה מצ'כיה. הם היו דאנא/קאסטיס ביוגוסלביה. העסק הזה, ששמו היה 'פולִיפִיקס', זה היה שם הפירמה של אבא, היו לו גם סניפים בכל מיני מקומות ביוגוסלביה, נדמה לי שגם מאיפה שאת באת, מסושאק, כי אבא לא פעם נסע לסושאק, לפיליאלה שלו שם. היתה לו גם פיליאלה: זה מה שזכור לי מהעסקים של אבא.

אנחנו גדלנו, אחותי ואני, במשפחה בורגנית, והיו לנו משרתים מקדימה ואחורה. היתה לנו אומנת, היתה אם בית, והיתה משרתת והיה נהג והיה גנן. ברוך השם, הוריי הצליחו לתת פרנסה לרבים, בהתאם למעמד שלהם. כך הדברים ^{דאנא/קאסטיס} ולכן, כאשר בגרתי קצת היתה לי אומנת ואחר כך, יותב מאוחר הלכתי לבית ספר, אבל אולי אני אקדים עוד /אספר סיפור: אני הייתי ילד מאוד שובב. אני עשיתי כמה תרגילים שזכורים לי עד היום הזה. אני יום אחד, הייתי אוהב ללכת עם אמא לשוק, לראות דברים, ויום אחד הגעתי לשוק לבדי, ומצא אותי שמה גוי, ירקן, והוא אומר לי: ... (סרבית) - מה אתה עושה פה? ... (סרבית) - אני מחפש את האמא שלי. פה ושם ^{אמא} מצאו את האמא, זה היה פעם אחת בשוק.

אחר כך היה לי עוד מקרה ^{למטרה} הלכתי ^{למטרה} עם אמא שלי. היה שמה בית קברות, קראו לזה מירגוי או משהו כזה, מירגוי, כן.

ת. ושמה היתה קבורה הסבתא שלה, של האמא שלי. בקיצור, לא עברו שבועיים ואני נעלמתי שוב מהבית, וחיפשו אותי בכל העיר, והודיעו למשטרה ^{למטרה} יפה, ושמה, ואני הלכתי לבית הקברות. הייתי ילד קטן. האמא שלי החליטה לעשות סוף לדבר הזה, אז

היא קראה לשוטר המקוף של הרובע, זה היה גוי גדול של שני מטר גובה, היא אמרה לו: בוא הנה, קח קופסת סיגריות, אני רוצה שתכניס פחד ללב הבן שלי. והוא ... (סרבית) - תבוא הנה, תן לי את הידיים שלך, הוא שם לי על הידיים ^(אוי ואבוי לך) ואבוי לך אם אתה תלך לאיבוד ואם אתה לא ^(אוי ואבוי לך) הוא הכניס לי פחד כזה בלב, בעבור קופסת סיגריות שאמא שלי נתנה לו, שאני לא חזרתי על התרגילים האלה ^{בזמן מלחמת העולם השני}. אבל כל זה מתייחס לתקופה יותר ^(מאוקטובר) יחסית יותר צעיר. אני בגיל 6 הלכתי לבית הספר הי ^{בזמן} של הקהילה היהודית, שהיה שם בידישע-קולטוס-^{מסע} מול העסק של אבא שלי, ולמדתי טוב. ויש לי פה אפילו תעודה שמעידה שלמדתי בכיתה הזאת. על התעודה חתומה מורה שזכורה לי, אבל אינני יודע ^{מיהו} האם קראו לה אליצה דוקס, או דוקאס או דוקס או משהו כזה. האשה הזאת לא שמעתי, מעולם, ^{שני יוצרי ממשלה} קורותיה .

את התעודה של כיתה א' קיבלתי בסוף שנת הלימודים, ואז כבר הגרמנים היו. ועכשיו אני מתחיל לספר על תקופה אחרת.

ש. עוד קצת על התקופה הזו.

ת. על התקופה הזאת, מהבית?

ש. מהבית, כן, קודם כל,

ת. תראי, אנחנו, אז שוב פעם, בית עשיר שלא היה חסר בו כלום, בית שלא חסך לא

בחינוך ולא ^{בבית} ^{אבל} היה עוד משהו: מכיוון שאבא שלי בא מצ'כיה, ומקום

מגורי ^{אין}, הוריו וכל משפחתו היה בקרלסבאד (Karlsbad) והסביבה, ובפראג

(Prag), אז כשהיינו ילדים קטנים, בגיל שנתיים-שלוש-ארבע, לא ^{היה} שנה שלא

הייתי יוצא יחד עם אבא ועם אמא לטייל בצ'כיה, וביקרתי שם בכל המקומות

היפים, פראג אולי, לא זכורה לי כל כך, הרחובות הראשיים אולי זכורים לי,

גם לקרלסבאד הגעתי. ^{אין} סבתא שלי נפטרה כאשר אני נולדתי,

ולמעשה השם הזה - פריץ ^{אין} קרא על שמה, כי שמה היה פרדריקה, אז עשו מזה את

השם השני, הוסיפו לי את שמה, פריץ, ^{אין} מירוסלב-פריץ, ^{אין}

הסבא שלי ^{אין} נפטר הרבה יותר מאוחר. זה מה שזכור לי על המשפחה שלי. אחותי

היתה יותר קטנה.

- ש. באיזו אווירה גדלתם? על איזה תרבות?
- ת. על איזה תרבות? תרבות חילונית בהחלט, לא היינו דתיים, אבל יש דברים מהיהדות שנשמרו אצלנו. אבא שלי. אני זוכר היה צם ביום כיפור, ואני זוכר שהוא לקח אותי לבית הכנסת הגדול, אמנם, התברר לי אחר כך שהבית-כנסת שהיה צמוד לקהילה היהודית היה בעצם רפורמי או משהו כזה, זה לא היה אורתודוקסי, אבל בחגים בהחלט הלכתי לבית הכנסת יחד עם אבא. לאבא היה מקום קבוע ושמור, והוא שילם עבור זה, ככה גדלתי. זאת אומרת, בהחלט באווירה יהודית, אך לא באווירה אורתודוקסית.
- עכשיו עוד משהו, הייתה אפילו אגודת ספורט מכבי, גם לזה הלכתי, וזהו. זה מה שזכור לי. היו קצת שיעורי דת בבית ספר היהודי הזה, אבל זה מעט מאוד.
- ש. ההורים שלך היו פעילים בקהילה? אמא היתה פעילה בניצו שם?
- ת. אמא, לא זכור לי אם היא היתה פעילה בקהילה, אבל ברור לי דבר אחד, שאבא שלי היה תורם גדול של הקהילה, כי הוא היה פתוח לכל דבר שהוא, וכל ראשי הקהילה ישבו וסעדו על שולחננו לבקרים. הם באו כשהיו צריכים כסף, או, אני מגיע למשהו ^{אני}, הם היו צריכים כספים שנה אחת לפני הכיבוש הגרמני, זה היה ב-40, לאתר נפילת צ'כוסלובקיה. הם באו אלינו ודרשו ממנו כסף רב, וזה היה עבור הבאת ילדים, קבוצות ילדים שעברו את העיר זאגרב, באו מצ'כיה.
- ש. הפליטים היהודים?
- ת. הפליטים, כן. יותר מאוחר, להגיע אלינו בחור, הוא היה אַמִּיגֶרנט. גם שמו לא זכור לי, מלבד השם הראשון שלו, קראו לו זיגי. הבחור הזה היה לי כאח. הוא והסתובב אצלנו במשפחה כחצי שנה. הוא בא עם קבוצת ילדים מצ'כוסלובקיה. בזאגרב פיזרו אותם בין אנשי הקהילה היהודית, מי שיכול היה לקלוט, ואנחנו יכולנו לקלוט. הוא היה כמה שנים בוגר ממני, וזכור לי ^{אני}: האיינמארש של הגרמנים לזאגרב. למה? כי אני הייתי ילד קטן והוא סחב אותי ביד, וראינו את האיינמארש ביחד.
- ש. את הכניסה של הגרמנים?

ת. את כניסת הגרמנים, את הכיבוש הגרמני, שהיה *לפי אפריל*, אני חושב היה הכיבוש גרמני, ואנחנו חזינו וראינו את מכונת המלחמה האדירה הזאת, ומאוד התפעלנו ממנה, גם הוא וגם אני. כי מעולם לא צפינו ומעולם לא ראינו גוף צבאי כל כך גדול וכל כך מרשים כמו הגרמנים שנכנסו לתוך זאגרב. אני, כאדם מבוגר עברתי הרבה מסגרות צבאיות ויש לי נסיון צבאי עשיר. אני לא יכול עד היום הזה לשכוח את האיינמארש של הצבא הגרמני לתוך זאגרב, זה היה כל כך מרשים. הבחור הזה עוד היה איתנו. (*ל'ס*)

כעבור חודש, עוד לפני שהחלו הגזירות הגרמניות, הבחור נעלם. כשם שהוא בא, כך הוא נעלם. הוא נקרא מטעם הקהילה קראו לו, שוב פעם עשו איזה קבוצה; או שהם עברו לשוויצריה או לאיטליה, או יש חלק שפנה דרך טורקיה הגיע לפרס, ילדי טהרן *די'ם למס*, יש הרבה אפשרויות. אני עם הבחור הזה, שקראו לו זיגי, לא נפגשתי לעולם יותר.

עכשיו אני שוב מגלגל בחזרה. אז היה כיבוש גרמני. זה היה לפני תום שנת הלימודים, והלימודים האלה בבית הספר עוד התנהלו כמה ימים, ואז *היא* נסגרה (*א-א-א-א*). מעצמו, אבל תעודה עוד נתנה לנו, של סיום כיתה א'. זה מה שאני יכול, *ל'ס*.

ש. זה באמת מעניין מתי, במאי, בחודש מאי נסגר הבית ספר? נראה אחר כך, כן.

ת. יש לי תמונות, תצלומים. יש לי פה, התעודה *ל'ס*. *ל'ס* לניתנה כבר

אחרי שהבית ספר היה סגור. יש פה תעודה שנושאת תאריך, אבל בית ספר היה כבר סגור. זה מה שיש לי לספר. עכשיו, אחותי היתה ילדה קטנה. היא נהנתה מכל

ל'ס לילד קטן קיבל בבית בורגני *ל'ס* *ל'ס*.

ש. כן. והאם היתה בבית איזה אווירה של מתח או של איזה סכנה שמתקרבת ברגע שנכנסו הגרמנים?

ת. עד שהיה הכיבוש הגרמני, האיינמארש הזה, כלום לא היה בביתי, על אף שיש מספיק סיבות ומספיק אותות שהיו צריכים להצביע על כך. ובמה דברים אמורים? הרי סיפרתי קודם שאבא שלי בא מצ'כיה, ושמה כל משפחתו רוכזה ונשלחה, ואחר כך התברר שגם הושמדה, כל אלה שהיו, כל האחים שלו וכל אלה שהיו שמה. כולם סבלו. איך אנחנו לא ראינו שזה בא גם אלינו? אינני מבין, אינני יודע. אבל אנחנו

חשבנו ביוגוסלביה, בזאגרב, ובשלוות הקהילה היהודית שם, - שלנו זה לא יקרה. ואמנם זה קרה. קצת מאוחר יותר, קרה. במקום ב-40 זה קרה ב-41.

ש. האם השתנה מייד עם כניסת הגרמנים משהו?

ת. זה לא השתנה מייד, זה השתנה אחרי 3 שבועות, *למשל*, לאחר כניסת הגרמנים לעיר זאגרב, ובהתחלה אני כבר ציינתי שהיו לי רק רשמים חיוביים מהצבא הגרמני האדיר הזה. הדבר הראשון שזכור לי, שהצבא הגרמני פנה, באמצעות עיתונות ובאמצעות מודעות ובכל דרך שהיא, וביקש האם אפשר למצוא דיור הולם לקצינים בכירים של הצבא הגרמני, לתת להם מקום שיוכלו לגור בו, והם לא יצטרכו להתגורר במחנות וכו'.

זכור לי למשל שהחדר שהתפנה מהבחור הזה, מהזיגי הזה, *זלמן*, הבית שלנו היה בנוי בצורה כזאת שהיתה לו גרסוניירה. גרסוניירה זה חלק שיש לו כניסה עצמית. *אמנם*, את החלק הזה של הבית השכרנו לאיזה קולונל מהצבא הגרמני, מהורמאכט, וכל זה מתוך מחשבה שאולי, אבא שלי הרגיש משהו באוויר, אולי האיש הזה יכול להיות לנו לעזר *(עזר)* הוא היה מאוד נחמד. הוא אהב לשחק איתי. אבל כשם שהוא בא - הוא הלך. הוא לא עזר לנו כלום. הוא רק התגורר אצלנו תקופה מסויימת.

עכשיו, כמו שאני אומר, אחרי 3 שבועות התחילו להופיע התקנות והגזירות הראשונות, שהוציאו הגרמנים. חיילי הורמאכט הוחלפו בחיילים שמדיהם היו שחורים, *(אף)* היו אנשי ה-SS וה-SA. באותו הזמן קמה ביוגוסלביה ממשלה אחרת; הממשלה היוגוסלבית *החדשה*. אנחנו לא ידענו איך לקבל אותם בהתחלה. הם היו יוגוסלבים. המנהיג שלהם היה אחד בשם *אנטה פאבליץ'*. הם קראו לעצמם אוסטאשים, והם קראו למדינתם *נאוויסנה-דרז'וונה-הרווצקה*. ככה הם קראו לחלק הזה של קרואטיה *(לחלק)* לא ידענו איך לאכול את זה *זימלר*.

ש. המדינה העצמאית הקרואטית.

ת. כן. אנחנו לא ידענו איך להתייחס לזה, וחשבנו שאלה יהיו יותר טובים מאשר החולצות השחורות, מאשר ה-SA וה-SS שהופיעו באותו הזמן, ומהם תבוא לנו הברכה? *אולי* התברר לנו *מחר* להיפך מזה הוא הנכון. הם תודרכו *ואמנם*.

על ידי הגרמנים, הם קיבלו עידוד מהגרמנים. למעשה, הם היו המבצעים של המדיניות האנטי-יהודית בעיר זאגרב שבה הייתי.

למה אני אומר 3 שבועות, כי כעבור 3 שבועות העסק הזה קיבל אופי, האוסטאשים האלה הופיעו אנשי ה-SS, התחילו התקנות הראשונות שהוצאו, היו אלה הקולות נגד הרכוש של היהודים. היהודים נדרשו להפקיד או למסור, (כמו מס הכנסה) גלג מהונם, אחוז מסויים מהונם. ולאחר זאת, לא עבר שבוע או עשרה ימים, הם הצליחו למסור את כל העסק, כי אסור היה ליהודים להחזיק עסק. לאחר זאת צורת תקופה קצרה מספר אולי איזה שבועיים נוספים אולי עוד חודש, הופיעו תקנות שבהן נדרשו היהודים לעזוב את ביתם ולמסור מה שיש להם, ולבוא ולהתגורר ברובע מיוחד שיועד לשיכון היהודים. זה וודאי לא היה ברובע שבו גרנו, שהיה מאוד מפואר. רוכזנו באיזה שהוא מקום, אני זוכר שהיו מבני תעשייה, אין מספר ולאשקה.

ש. מבני תעשייה. היה מאוד צפוף. אנחנו - כל המשפחה ציפפו בחדר וחצי או בשני חדרים, ובאותו הזמן נזרקו גם ההורים של אמא שלי, ואני מזכיר אותם פה בשם פעם ראשונה, לה קראו מלווינה והוא קראו לו מוריץ הרלינגר. הם גרו כמובן בנפרד אבל באותו, כשיצא הצו הזה, ציפפו והכניסו אותם לתוך שני החדרים האלה, שבהם אנחנו התגוררנו. אז זהו הגזירות לגבי ריכוז היהודים באותו הזמן הופיעה גזירה נוספת, והיא היתה קשורה בזיהוי היהודים, כיצד לזהות אותם? באמצעות טלאי-צהוב. שהיו צריכים ללבוש על דש בגדם החיצון. התקנות כללו אלה הילדים מגיל 3 וילדים. זה היה נורא, אם זה לא היה כל כך רציני, הייתי רואה לפעמים עגלה של תינוק, על העגלה של התינוק היה צריך להיות טלאי צהוב, מפני שזה תינוק יהודי אבל ככה זה היה, ומייד כאשר הופיעה התקנה הזאת, היהודים התחילו להיות נבדלים ושונים מכל הקהל אחרים כי גם בחיצוניותם הם נבדלים אחרים נבדלים יותר הקהל והוא אחר.

פה אני רוצה להוסיף עוד משפט שהוא לא שייך לעניין: היהדות שמוכרת לי מזאגרב היתה יהדות חופשית, לא אורתודוקסית, לא לובשת בגדים שמעידים על

מוצאם, אני מתכוון לקפוטות ולעול, הם גם לא הולכים עם שטריימלעך או עם פאות.
לא ככה הם זכורים לי. *מאזאלם פיה אלה"ר דע"א, זמס היו יהודים, אבל לא כאלה,*
לא כאלה שראו בחיצוניית שלהם/יכלו להבדיל בינם ובין אחרים, אבל ברגע ששמו
להם את הטלאי הצהוב היה ברור לכל אחד שהם נבדלים מכל הקהל *לסוף זמס אומס*.
ש. איך אתה הרגשת שהיית צריך ללכת עם טלאי? זה השפיל אותך?

ת. איך אני הרגשתי? אני הייתי ילד בן 7. זה היה מבדר *ומאלך דמ"ן*.
ש. כן?

ת. זה היה מבדר. ההורים שלי סבלו מזה מאוד, אבל בשבילי זאת היתה אנקדוטה. זאת
אומרה הנה עוד יהודי והנה עוד יהודי, והנה פה ושם ונראה מי יעבור עכשיו. כמה
זמן זה ייקח עד שיעבור פה עוד יהודי. זה בהתחלה, עד שילד תופש מה שקורה, הרי
לילד *יל* במושגים של ילד. הוא לא יודע על הרעה שזה מביא עליו. כאשר
באתי בערב הביתה, או כאשר נפגשתי *(זמס דא"ר)* רק התחלתי להבין איזה ברוך ואיזה אסון
זה. כי ברגע הראשון אני לא הייתי מודע לזה. בשבילי זה היה קוריוז, *דל*

בהתחלה בכלל לא יכולתי להתייחס לזה. בהשפעת ההורים שלי ובהשפעת
אלה שהיו איתי בקשר, התחלתי לראות שהעסק הוא רציני מאוד. אנחנו סומנו, שמו
לנו סמל. הרכוש שלנו נגזל, אנחנו נזרקנו מהבית. הנה הופיעו כל מיני *שג"א* שהיו
אחד גרוע מהשני. אבל גם עם זה, *זמס דמ"ן ז'ה"א'ס זמנית*
גם איתם אפשר היה לחיות *דמ"ן*.

עבר עוד קצת זמן, עוד שבועיים, אנחנו כבר נמצאים בחודש השני של שלטון *דמ"ן*
והאוסטאשי והגזירות שלהם,

ש. מאבא שלך ממש לקחו ממנו את העסק, או שהכניסו טרוייהנדלר?

ת. לקחו, לקחו. לא, לא, אני אפרט יותר. אבא שלי נזרק מהעסק שלו. העסק המשיך
להתקיים. הוא נוהל על ידי *למסא*. היה *למסא* זוטל, לאבא
שלי היה, 70% מהעסק. *דמ"ן*, איש בשם ליאו ז'נקלסברג, היה
שותף *דמ"ן* ובעל"ת בשיעור של 30%. האיש הזה היה נשוי נשואי *מזא"ר*,
היתה לו אשה גויה, ובזכות הגויטה שלו, הוא נשאר על כנו. והעסק המשיך להתנהל,

אבל המדינה הפקיעה את חלקו של ארתור *Kohn* זאת אומרת, המדינה הכניסה *אסיה* קומיסר,

ש. טרוייהנדלר.

ת. כן, שהוא בא במקום ארתור *Kohn* הם לא פגעו בליאו *וינקלגסברג*, בינתיים. הוא נפגע יותר מאוחר. אז ככה, זה מה שנוגע לעסק. אבל אבא שלי נזרק מהעסק שלו. אז הנה, אנחנו *מחליטים*. *מחליטים* הגזירות האישיות. גזירות אישיות שהתבטאו לא רק בסימון היהודים ובלקיחת רכושם, אלא *גולד* איסוף היהודים ומאסרם. למה? לא ידעתי למה, אבל זה היה, *אויס-פאקט*. וזה התחיל בזה שאספו את האדבוקאטים היהודים, אנשים שהיו בעלי השכלה גבוהה. אחר כך אספו אנשי רפואה יהודים, ואחר כך התחילו לאסוף סוחרים אמידים, וסתם יהודים. וזה בא בגלים גלים גלים.

אבא שלי באותו הזמן היה מעט מאוד בבית. הוא השתדל לא להיות בבית, בשביל להימנע מהמאסר הזה, שהיה צפוי. לעומת, זה פרצו לבית שלנו, ומתוך הבית, מול העיניים שלי, נלקחו סבתא וסבא שלי, אנשים מבוגרים, שהיו בגיל שלי היום אולי, היו בני 60 בערך. הם נלקחו מול העיניים שלי, הוכו מול העיניים שלי, ואני חושב שגם אני חטפתי איזה סטירת לחי או משהו כזה, כי התערבתי *ותפסתי*. זאת היא אפיזודה שהייתי לה עד, והם מאוד חיפשו את האבא שלי. גם אמא שלי חטפה מכות באותה הזדמנות, כי היא לא יכלה לומר היכן מסתתר האבא.

לגד מאלה נודע לנו שהוא הסתתר עוד איזה שבועיים, אחר כך נתפס ונעצר. עכשיו, לגבי הגורל של הסבא והסבתא שלי: הם נלקחו לאיזהשהוא מחנה עבודה לא הרחק מזאגרב, אולי במרחק של 100 קילומטר, ככה נאמר לנו, השם לא זכור לי יותר, אבל משם עברו לתחנה שנייה *(R/BAEJ)* יזה היה יאסנובאץ, ושם גמרו אותם. היה יאסנובאץ? כן. עכשיו, היו עוד מחנות עבודה או מחנות ריכוז לא הרחק מזאגרב.

ש. גוספיץ' (Gospic).

ת. אני לא זוכר, אז זה מה שהיה. זה נעשה יותר/יותר גרוע, נדמה לי שגם *מחלקת מילואים* ברובע הזה, *האל* סלקציות ואקציות, *מחלקת* הוציאו

את כל הגברים, כבר לא את אבא שלי אלא הוציאו ^(לא כל ה' ע"מ) צעירים, את הזקנים הוציאו, ^(סוף) כל מיני סלקציות ואקציות החלו, וזה היה הזמן לברוח.

ש. מי ביצע את זה, האוסטאשים?

ת. בעיקר האוסטאשים. זה ביצעו האוסטאשים, בדרך כלל המוציאים לפועל. ^(ד"ר י"ו)

תמיד הופיעו קבוצה של 5-6-10 איש, ותמיד היה להם מישהו שפיקד עליהם בקרואטית. לפעמים היה מופיע בעל חולצה שחורה גרמני איתם, אבל זה לעתים רחוקות. בדרך כלל, כל הפעולות האלה, כל האקציות של איסוף היהודים ^(ה' ע"מ) יזאת

אומרת הוצאתם מההילה ^(ה' ע"מ) יאיסופם והמשלוח. כי לאן הם נשלחו? אני

אומר לך שהם הלכו לאיזה מחנה בקרבת זאגרב - זה מה ששמעתי, אבל זה לא היה

ככה. הם נלקחו אל הבלתי-נודע. מתי כן ידענו? ידענו שנתיים אחרי זה, פגשנו את

זה, פגשנו את זה. הוא ראה את הסבתא וסבא שלי במקום זה וזה, ואחר כך ראו

אותם ביאסנובאץ, ומשם, כבר לא ראו אותם יותר.

אז זה בערך מה שיש לומר על זה. זה היה הזמן למצוא דרך איך להימלט ואיך לברוח

משם.

ש. כן. מה קורה אצלכם בבית, במשפחה שלכם? האם יש איזה פחד? האם יש איזה

תכנון, במקרה שיקרה משהו? האם יש איזה משהו מסוג זה?

ת. יש פחד נוראי. יש פחד נוראי, פחד זה לא מלה. אנחנו לא יודעים מה, מה יילד

המחר. וברגע שלאבא בער מתחת ^(ה' ע"מ) הוא ^(ה' ע"מ) הריח שהולך משהו להיות שם, הוא

נעלם מהבית, ושלושה ימים אחרי זה באו וחיפשו אותנו, אז הוא ידע למה הוא נעלם.

כי כזאת היתה האווירה, היה פחד נוראי. אנחנו כבר הפסדנו את כל

^(ה' ע"מ) את רוב הרכוש שהיה לנו הפסדנו, את המקום היפה שלנו הפסדנו, ^(ה' ע"מ) יאת הכבוד

שלנו הפסדנו. מה עוד נותר מאיתנו? נותר המאסר הפיזי או האיסוף הפיזי של לקחת

אותנו. הרי מלבד זה מה נותר לנו עוד?

ש. יש איזה תכנון לעשות משהו?

ת. יש תכנון לעשות משהו באותו הזמן; לאמא היתה אחות ^(ה' ע"מ) האחיות הזאת התגוררה

בספליט (Split), אנחנו שמענו ממנה ששם אפשר לחיות. כי אנחנו הגענו

לאט לאט למסקנה שבזאגרב אי-אפשר לחיות. כמו שאמרתי מקודם, זה היה זמן

להתחיל לתכנן בריחות ולהתחיל לתכנן איך לצאת משם אבל לא היה קל לצאת
 מזאגרב. כיהודים עם טלאי, או בלי טלאי, *אחד יכול להצביע עליך*
 ולומר: אתה יהודי ואתה לא נושא את הטלאי. אם אתה לא נושא את הטלאי אז
 אתה ראוי לעונש. אז זה גם לא פשוט, האדם שהלך בלי טלאי חשף את עצמו
 למפגעים אחרים.

היתה תכנית להגיע באיזושהיא דרך לספליט, אבל זה לא יכל ^(תמיד) כך *עלול כנראה*.
 מתערבבים כמה דברים, בדמיון ובזכרונות שלי. אנחנו יצאנו מזאגרב בעגלת *מלאה*
 לסוסים.

ש. קודם, לפני שיצאתם איך מתכוננים? מבחינת ניירת, ניירות *חין אכתי*.
 ת. לא ניירות ולא בטיח, שום דבר לא היה לנו. אבא לא היה בבית. אבא נעלם מהבית,
 אנחנו לא ידענו מה עם אבא, אבא לא היה. היתה אמא, היו שני ילדים, אחותי
 ואני, היה *אמאקצת* כסף היו לה דיאמנטים, היו לה כל *מ' צעד' סדק*. היא
 שיחדה את מי שהיא שיחדה בכדי *לסאטל מ' צעד' לעגלה*. זה היה אמצעי התחבורה
ל' יצאנו עברנו את הסאונה לצד שני, מעבר לסאונה היו ציגינרים, דרך השטח
 של הציגינרים *המשכנו אינני יודע לאן בדיוק? בכל אופן, הלכנו כלפי*
 הים האדריאטי באמצעות העגלה הזאת. *העגלה הזאת התפרקה בדרך ואנחנו*
ישנו ביערות, ישנו בכפרים, אצל אבכל מקום לעוד אפשר, מחוץ
 לעיר אפשר היה לשלם בשביל לקבל מקום לינה באסם או באיזהשהוא מקום *אצל*
 איכר. *אנחנו נוסעים רכבת, ה'ביאה*

אותנו לספליט. *כאן נדלים במז' מלס'ו דסצ'ר!*
 יש פה דבר מעניין: לאמא שלי היו ברשותה המסמכים של הדודה
 שלי. זאת אומרת, הדודה מספליט שלחה לה את המסמכים שלה, שמה היה רנ'ה
 בילר, היא היתה אחות תאומה של אינונקה, שלהאמא שלי. בתמונה הן היו נראות
 אותו הדבר. היא התחילה להשתמש *זים* כשעלינו במחצית הדרך בין זאגרב לספליט
מ' דוכ'ו; חלם ת'ג'ל ז'ז: משפחת בילר. רנ'ה בילר והילדים ל'ם. אנחנו נוסעים
 לספליט. פה היה איזהשהוא תרגיל בין שתי האחיות, שבחיצוניות הן נראו זהות.

וז'ן, אנחנו נוסעים בקרון הזה, ד'אן ד'ז' - ספליט.

- ש. אתם ידעתם על זה, על התרגיל הזה?
- ת. אני מספר לך על זה, בזמן המעשה?
- ש. מחלקה.
- ת. *אמא שלי* יושב קצין אוסטראשי עם הפילגש שלו, והם שותים יין מגביעים עשויים מזהב. הם מוזגים ושותים ומכבדים גם אותנו. ואנחנו, *אמא שלי*, לפני שעלינו לרכבת, קנתה מהאיכרים כיכר לחם של איכרים גדולה גדולה, וזה *החידה* שהיה לנו לאכול. אמא שלי כיבדה את הקצין האוסטראשי והפילגש שלו עם הלחם, והוא נתן לנו פרשוט, *אמא שלי* אחרי *אמא שלי* לא *אמא שלי* ולא *אמא שלי*. הוא שתה את היין מגביעים בטח של יהודים, או מי יודע מאיפה הוא לקח *אמא שלי*. ככה הגענו לספליט. הבעייה היתה, כמו שאת שאלת, אם הילדים היו מודעים לזה? הבעייה היתה לא אם אנחנו היינו מודעים או לא, *אמא שלי* איך לסתום את הפה של האחות שלי, כדי שהיא לא תדבר ולא תשאל איפה אבא שלה? *אמא שלי* כי אנחנו לא ידענו איפה אבא. וככה מגיעים *אמא שלי* לספליט.
- בספליט נמצאת דודה שלי.
- ש. היתה אווירה שונה בספליט?
- ת. *אמא שלי* שמה היתה אווירה שונה. בספליט אנחנו פוגשים, דלמאציה כבושה בידי האיטלקים. האיטלקים היו בעלי בריתם של הגרמנים, אבל היתה להם אוריינטציה אחרת, בכל אופן, כלפי העם היהודי, כלפי היהודים. הטולקאנס שלהם היה שונה, הם היו מוכנים לסבול יהודים, *אמא שלי* אחרי הכל הם היו בעלי הברית של הגרמנים, והם לא יכלו לאור יום לא יכולת להופיע כיהודי, מפני שזה היה נוגד לחוקי הגזע, חוקי נירנברג, גם איטליה חתמה על חוקי נירנברג של הגזע, והם היו שותפים *אמא שלי*

הגרמנים לחוקים האלה, אבל הם היו ^(האויבים) הסולקראנס שלהם, היתה להם השקפת עולם אחרת, ילד תלמיד.

פה היה קונפליקט מסויים: קרואטיה (Croatia) חלק מקרואטיה עבר לשלטון האוסטאשים, וזה בעיקר החלק הפנימי. בחלק שעל יד איזור החוף הדלמאטי שלטו האיטלקים, אבל גם לשם היה לקרואטים לאוסטאשים הם היו ^{תבואה} צריכים להיות בני בריתם של האיטלקים, אבל למעשה ^{היה} שזכור

לי - הם היו בקונפליקט מתמשך עם האיטלקים, כי ^{הוא} ניסו לעשות תמורה ^{בשנת 1941}

אחריהם ^{אין} את היהודים. לי נדמה, בפרספקטיבה של 50 שנה לאחורנית, שאנחנו ניצלנו ^{אז}

בדלמאציה, הודות לאיטלקים. כי גם שם האיטלקים ביחד עם הקרואטים שהגיעו

לשם והחוקים שהם הצליחו להכניס לשם, גם שם לא יכולת לחיות כיהודי ^{בא-פא, דמאציה}.

פה אני צריך להשלים את הסיפור שלי, של אבא שלי. אבא שלי נעצר בזאגרב, ישב

שמה באיזהשהוא לאגר על יד זאגרב, וכעבור חודש הוא הצטרף אלינו בספליט. הוא

עשה את זה בדרכים קשות, אבל הוא הגיע גם כן לספליט. ^{אין} בספליט, היינו

^{משפחה} משפחה ^{אחרי}

בספליט יכולנו לחיות. הבעייה היתה פרנסה, ^{אין} ואיך בכל אופן

ממשיכים לחיות, בלי לעורר את זעמם של האיטלקים ושל הגרמנים ושל כל אלה

שהסתובבו שם, היו שם ערב רב של ^{אויבים}, שכולם היו בעלי בתים, זאת אומרת

היה ^{אין} שלטון איטלקי, שהיה איטלקי פלוס קרואטי, אז זה היה

קצת מסובך. על מנת להמשיך לחיות שם רכשנו ניירות אריים, (ואני שלחתי

לך פה העתק שלהם) ^{אין} כתוב שאני הוטבלתי לנצרות וכו'. ^{אין} : ^{אין}

חותמת וחתימה של המסדר הקדוש הזה, אנחנו קנינו את הניירות האלה על מנת

להמשיך לחיות שם, שיטרידו אותנו מה שפחות. אבל זה לא בדיוק כך היה.

ש. מה שמעניין בנייר הזה, שאתם שומרים על שם (כהן) Kohn.

ת. או, אני אגיד להסביר את ^{אין}: לפעמים דברים ישרים הם יותר טובים

מאשר ^{אין}. ^{אין} לתת להם משהו, טיפה לחשוד, כדי לתת להם את התענוג

לעסוק בזה כדי שיפטרו אותך. יש בזה אלמנט פסיכולוגי, ^{אין}

ש. טוב, בסדר, אבל בכל זאת אין הרבה נוצרים שקוראים לעצמם (כהן) Kohn.

ת. כן, אבל איטלקים לא יודעים להגיד כהן או *Kohn* הם עושים מזה קונטה. וקונטה זה כבר משהו אחר. וככה זה היה. בעיני האיטלקים היינו קונטה, על הניירות הופיע *CON Kohn* כהן בכלל לא היה קיים. כהן זו המצאה ישראלית. אז ככה אנחנו יכולנו לחיות עם העניין הזה, ולא רק זה אלא שאני מצליח להיכנס לבית ספר, *לפי מירו CON* אני לומד נדמה לי כיתה ג', וכיתה ד', ומצליח לסיים את זה, בשפה האיטלקית. בינתיים אבא שלי נעצר. כל הערבוביה השלטונית הזאת, מצד הרשויות של האיטלקים, מטעם האיטלקים היתה *לפי* רשות-אזרחית. קראו לזה "פרפקטורה". *לפי* הפרפקטורה הזאת *לפי* מושל בדלמאטיה, *לפי* היה דקטינאי, או משהו כזה, השם לא זכור לי בדיוק, ולעומת זה *לפי* בדלמאטיה *לפי* איטלקי גדול, מסגרת צבאית גדולה, ארמיה היתה שם, *לפי*.

ש. הארמיה השנייה?

ת. הארמיה השנייה, נכון, הארמיה השנייה. בראש הארמיה הזאת עמד גנרל *לפי*. היה בעל טולראנס גדול מאוד, הוא נטה חסד ליהודים. גם שמו היה זכור לי מפני שאנחנו באנו איתנו במגע, והיינו איתו במיוחד במגע כשרצינו לשחרר את אבא, אבל אני מקדים את המאוחר. אבא שלי נעצר בספליט.

ש. על ידי?

ת. הוא נעצר על ידי האיטלקים, על מנת *לפי* לגרמנים, הם דרשו קוטה של *לפי*.

אנשים. קוטה זו מיכסה. מיכסה כדי שתישלח *לפי*, נעצר *לפי* *לפי*.

ש. זה היה כבר ב-43?

ת. זה היה *לפי*, 42. *לפי*. אני מוכרח פה להיעזר במשהו, אבא שלי נלקח, הוא נעצר והוא נלקח למקום שנקרא, *לפי* (סליחה רגע), הוא נלקח למחנה שנקרא קראלייניצה (Kralievica) או פורטו-דירה, באיטלקית. היה דבר כזה.

ש. היה?

ת. היה. אני יודע שקראו לזה פורטו-דירה (Porto-Di-Re). קראלייניצה. שמה הוא ישב

כשנה. הוא יצא *לפי* עקב השינויים *לפי* *לפי*.

ש. הוא היה שם לבד?

ת. הוא נעצר בספליט ונלקח לקראלייניצה. הוא נעצר בספליט, את רואה? כן.
 הכל עזר ולא עזר. בי לא פגעו, בו כן פגעו, והוא ישב ^(יצי) שנה במעצר בספליט
 ובקראלייניצה. והוא השתחרר משם רק לאחר שחלו שינויים באוריינטיצה
 האיטלקית, היתה קפיטולציה - כן יצי. הוא ^(והשתחררו משם) הקראלייניצה
 הזאת, והוא שוב הצטרף אלינו בספליט. או.קיי. אני דיברתי הרבה.

ש. אתה חושב שהיה סטטוס שונה לכם, כלומר אמא ושני הילדים, ולאבא, מפני שבאתם יותר מוקדם?

ת. לא, לא, לא, לא, לא, בהחלט לא. לא. אנחנו היינו ביחד, הסטטוס היה אותו הסטטוס.
 אבא סבל יותר מפני שלאיטלקים היתה מחוייבות כלפי האוסטאשים וכלפי הגרמנים.
 ומה היתה ההתחייבות? ההתחייבות היתה לרדוף ולהשיג ולעצור יהודים.
 כי הבעייה ^{הבעייה} דמאלטס אלזס ח"א יד: פתרון "הבעייה-היהודית". הבעייה
 - היהודית זה היה דבר קרדינאלי, ^(מזל) כל זמן וכל משתפי הפעולה של גרמניה עסקו
 ברדיפת היהודים. גם בארצות אחרות. והאוסטאשים על אחת כמה וכמה. הם לא
 הצליחו לארגן את האיטלקים. או שארגנו את האיטלקים לכך בצורה צולעת ^(מזל) כי
 העם האיטלקי יש לו כנראה אוריינטיצה אחרת, ואני מייחס את זה למנשליקייט,
 לאנושיות של העם הזה, שיהיה שונה מאשר הברברים האוסטאשים והגרמנים,
 כי למעשה הם בכל אופן היו שותפים ^{וזהו דבר}.
 אז מה הם עשו? הם עצרו יהודים, אבל לא בשביל למסור אותם. הם ריכזו אותם,
 הם ריכזו אותם כאן וריכזו אותם שם. הם ריכזו קבוצה גדולה של יהודים, שמעתי,
 לא הייתי שמה, באי ראב (Rab).

ש. ראב.
 ת. אותו דבר, האי ראב היה בחלק הצפוני של הים האדריאטי. הקראלייניצה הזו היה
 דרומית לספליט. אבל הם ריכזו את ^(מזל) לא בשביל לתת אותם לגרמנים.
 הגרמנים דרשו לפי תאריכים, ונדמה לי שגם אייכמן, ^(דבר אחר) יפה במשפט אייכמן הוזכר,
 שהוא ביקר ביוגוסלביה ובספליט, בדלמאציה, ודרש מהאיטלקים בתאריכים אלה

ואלה לתת קוויטה. מה זה קוויטה? זו מיכסה. 3000 יהודים או 5000 יהודים ^{לפי ציפי ארכי אל}
 ואלו ^{אלו} אלה.

עד תאריך זה וזה, הם לא כל כך הסכימו לזה ^(דאז) גנרל אמיקו הזה היה עוד גנרל אחד של הארמיה השנייה, ^{דזאג אולא איזאגס דזיס}.
 ש. רואטה.

ת. רואטה, נכון. נכון, רואטה. ידעתי שזה שם קצר, אני זכרתי את השם. הוא לא כל כך הלך על זה. היה גם מושל ^{דלמאציה}, השם היה מוכר לי ^{דזיס} זכור לי, דסטיניאני, משהו ^(כדאז) ביקר בדלמאציה מדי פעם לפעם גם שר החוץ האיטלקי צ'אנו. והצ'אנו הזה, על אף שהוא היה החתן של מוסוליני, ^{דאז} נטה חסד ליהודים. יש לי הרושם שזה ככה ^{דאז}.
 ש. קונט צ'אנו.

ת. קונטה צ'אנו, נכון, הוא היה קונטה, כל האנשים האלה, אפשר היה לדבר איתם. והיהודים הצליחו ליצור מגע וקשר עם האנשים האלה.
 ש. הייתם צריכים להתייבב בפרפקטורה?

ת. כן, כן. בהחלט כן. בהחלט, להתייבב ופה ושמה, כל זה ^{שייך} ^(אבל מכאן ועד) המשלוחים האלה, הם לא ^(דאז) ביצעו את המשלוחים, הם העדיפו לרכז את היהודים בראב ובקראלייוויצה, והיה עוד מקום שלישי ^{לפי אפילו} נדמה לי, כך שמעתי, אבל הם לא הוציאו את זה ^(דאז) הגרמנים דרשו מהם והם ^{הלכו אל ביתם} ^{דזאז} והזמן ^{דזאז}, והכל נמרח, והם שיחקו בניירת האיטלקים. זה דרש וההוא לא נתן וכן נתן. זו ^{דאז} קומדיה של טעויות, והיהודים נשארו בחיים. ככה נדמה לי, ^{דזאז}.

ש. כן. אתה, באופן אישי, בעצם מרגיש טוב בספליט, נכון? בזמן האיטלקים?
 ת. אני הרגשתי טוב. אני הייתי ילד, הייתי נער, למדתי בבית ספר, כל זמן שהמשטר האיטלקי איפשר לי את זה, - לא סבלתי משום דבר. אני אמנם לא התבלטתי, אני הלכתי עם בני הכיתה שלי גם לכנסייה. לא יכולתי להיות יהודי במופגע, להבליט את הצד היהודי שלי, אבל ככה - להרגיש, בהחלט הרגשתי טוב. ההורים שלי סבלו ^{דזאז}, אני סבלתי ממהו אחר, אני סבלתי מזה שלא היתה פרנסה. ופרנסה זה לחם, והלכתי לישון רעב אולי, אבל מלבד זה - מה חסר לילד? ילד עובר את זה.

ש. לא היה לך בעייה עם הזהות הנוצרית?
 ת. לא, בשום אופן לא, למה?

ש. ראית את זה כהרפתקה?

ת. לא ראיתי $z = \sqrt{2} + i$ אלא $z = i$. זה נעשה פעם אחת, אלה ניירות שנקנו. זה היה

דבר (א) את שואלת אותי? $z = \sqrt{2} + i$ מדוע $z = \sqrt{2} + i$? $z = \sqrt{2} + i$: יש

שעתיים של לימודי דת עם הגאון, עם הכומר, אז אני משתתף, ואני לא ממש אוהב לימודים

א. דכספא, הוא לא שואל שאלות, ובזה נגמר הסיפור. לא, לא היה צריך להבליט

את הצד היהודי בשביל, בשביל לחפש צרות?

ש. אבל עם הילדים, בשיחות, לא עלה הנושא?

ת. ילדים, אני השתדלתי להתבלט בדברים אחרים. אני השתדלתי להתבלט בספורט,

בשחייה, בהרבה דברים אחרים, הייתי בחור חזק, אז גם ידעתי לתת מכות

וילדאור פא פאיליר, ככה שאני לא יכול לומר על עצמי שאני סבלתי מהצד הזה, בגלל

שהייתי יהודי. אם מישהו היה בא ומתריס את זה בפניי, הוא היה בטח חוסף מכות.

לא, לא סבלתי מזה, אלא כ' ילדים גאים מן אצט"ם.

ש. האם באיזור ספליט כבר התחילו באותה תקופה לפעול פרטיזנים, והמתרת,

ת. באיזור אבל לא בספליט עצמה, אלא היה דבר כזה: אנחנו

נכנסים פה לעניין של היסטוריה. דלמאציה היתה מחולקת לשלושה איזורים. היה

איזור, (או זונה) A, B, ו-C. ספליט היתה כאילו החלק של איטליה זרמזאת אומרת,

לאיטלקים ז'אמ זכות מוחלטת על העיר ספליט, על זאדר ועל עוד מיליאן יד

החוף, סושאק אולי, או דנברובניק. אלא ה' תחת שלטון מוחלט של האיטלקים, ז' ד' א' א' A.

עכשיו, היה איזור ב', ושם העסק היה מאוד מעורבב, שם היה יותר השלטון ילאסא',

האוסטאשים שלטו שמה, והאיטלקים רק היתה להם זכות התערבות שמה, או זכות

נטו, והיה האיזור השלישי, שזה היה איזור שנדמה לי שנגמר ב-50 קילומטר מהחוף,

שם ז'אמ זכות לצבא האיטלקי להיכנס לעשות אקציות במידה והוא מצא לנחוץ. אז

זאת היא החלוקה (ד' ל'א) יזכורה לי.

ש. האם הורגשה הנוכחות של הפרטיזנים, בצורה מתרתית?

ת. הפרטיזנים היו מורגשים באיזור B שמה היתה מרוכזת הפעילות שלהם. הם לא כל

כך נכנסו לאיזור A שבו שלטו האיטלקים עם קצת אוסטאשים. היה עוד גורם

יוגוסלבי ששיתף פעולה עם האיטלקים, וקראו להם נדמה לי, אם אני לא טועה, צ'טניקים.

ש. כן, הסרבים.

ת. היה דבר כזה? הם היו בעלי ברית של האיטלקים. והאיטלקים למעשה החזיקו אתמכו בצ'טניקים נגד הפרטיזנים, אם זכור לי היטב.

ש. טוב, אתם הילדים, מה אתם יודעים שקורה בעולם שלכם, באינטרפרטציה שלכם? איך אתם באותה תקופה רואים את המתרחש?

ת. אנחנו לא רואים את המתרחש. לא רואים את המתרחש.

ש. משהו מסביב, מסביב.

ת. יום רודף יום, ואנחנו איך אומרים פה: אנחנו מודים לשם שיש לנו

פרוסת לחם לאכול, והאיטלקים ברוב טובם היו מביאים אוכל לבית הספר שבו למדתי, הביאו קצת לחם, קצת ריבה, קצת *אפוקו*, היה חשוב מאוד לא רק ללמוד שם אלא גם לאכול את האוכל, כי בבית לא כל כך היה *מח אפוקו*.

עכשיו: היסטוריה גלובאלית, מה יהיה או מה מתרחש או מה אנחנו שמענו באותה התקופה? סבא וסבתא נלקחו לִיאֶסְנוֹבַאץ והושמדו. אנחנו שמענו גם *שה* מהקהילה בזאגרב, לא נשאר / הרבה. תמיד היו שמות שההורים שלי הכירו, אני

פחות, אז זה נלקח וזה נלקח וזה הושמד וההוא איננו, כל פעם *(מאס)* הלך ופחת.

זה הגיע גם אלינו. ברגע שלקחו את אבא הוא ישב שנה *א קצת יארד*,

על אף שהיינו בספליט, אז *(13)* היתה משפחה עגומה מאוד, עם מצב רוח רע.

אף אפוקו ועם בטן ריקה. זה הסבל שממנו סבלתי.

ש. כן, אבל בדרך כלל, ילדים ככה מספרים אפילו אולי אם אתם משחקים משחקי מלחמה, מי הטוב, מי הרע?

ת. אני ידעתי להשתלב בחבורת הילדים הדלמאטים. בדלמאציה, בספליט, יש גם

ז'רגון, יש מבטא. אני דיברתי את זה בצורה מצויינת, ומי שלא הלך לחפש בניירות

שלי גם לא ידע שקוראים לי *Kohn* אני תמיד התבלטתי כמנהיג של חבורת ילדים. ומה

אני אגיד לך? אנחנו עסקנו גם בגניבת ירקות מירקנים בשוק, ובכל מיני תעלולים

מסוג זה, אבל זה לא ^(אז) ישאני צריך להתפאר בהם, אפילו עכשיו לא, היינו רעבים. זהו, זה מה שאני יכול לומר על אותה התקופה.

ש.

המלחמה עצמה היתה נוכחת בחיי יומיום?

ת.

לא, לא. למען האמת, אז לא ^(אז). בתקופה הזאת, ואני קורא לה תקופת ליגה יפה, מפני שזאת היתה בכל אופן ילדות, וילד, (הסברתי לך קודם) לא כל כך סגורה, מאשר הרעב ודברים מסוג זה, אני לא חושב שאני יכול לזכור בצורה שלילית

את התקופה הזאת בספליט.

ש.

זה היה תקופה מאיזה תאריך עד איזה? מסוף 41?

ת.

סוף 41 עד,

ש.

43?

ת.

עד ספטמבר 43, היתה קפיטולציה של איטליה, בספטמבר, ואז, אחרי הקפיטולציה הזאת, הדברים השתנו ^(אז) את שאלת אותי קודם על פרטיזנים ועל גופים אחרים. זה היה כמו במטה קסם: איטליה הכריזה על קפיטולציה. באיטליה עלתה ממשלה אחרת. מוסוליני הודח, ובא במקומו אחד בשם מרשל בודוליו. הבודוליו הזה הקים ממשלה זמנית לתקופה קצרה. בינתיים, הגרמנים שהיו בעלי הברית, כבשו מה שהם יכלו לכבוש באיטליה. אבל באותו זמן ^(אז) מתנהלת פעולה אחרת: צבא בנות הברית, כבר נכנסו בסיציליה בסלרנו. ואיטליה הדרומית מתחילה להיכבש ע"י בעלות הברית. עקב זה נופל מוסוליני, ועקב זה מתרחשים דברים גם ביוגוסלביה, ^(אז) וצ'כיה ופולין.

התקופה הזאת של שלטון מוסוליני ושלטון הפשיסטים האיטלקים בדלמאציה, שאני לא יכול לראות אותם בצורה שלילית, כי הם לא עשו לי שום דבר רע, חוץ מאשר שלקחו את אבא שלי, לקחו אותו ועצרו אותו, אבל אני ראיתי שהוא לא הוצא להורג והוא חי והוא חזר חי, ^(אז) לכן אני לא יכול לדון אותם לכף חובה. זה המעשה הרע שהם עשו לי: הם לקחו ממני לשנה שלמה את האבא שלי, ולילד זה מאוד חסר. כי אבא, מלבד היותו אבא הוא גם מביא פרנסה למשפחה, ולמשפחה שלנו לא היה מי שיביא

אל הלחם. אז, אבל הוא חזר חי.

כ במטה קסם, ביום שנפלה ממשלת איטליה, ביום שמוסוליני הודח, המשטר

האיטלקי, הפקטורה והצבא האיטלקי וכל ^(השאלות) בדלמאציה - כל זה התמוטט

כמבנה קלפים, אין משטרה אין משטר ואין ^{צדק}. הם בעצמם מנסים ^{לדאשן}

מאוד מתוסבכים עם עצמם, הם לא ידעו מה פירוש הדבר בשבילם. באותו

הזמן מופיעים קבוצות יוגוסלבים, לוחמי מחתרת יוגוסלבים ^(שאל) ^{דמיונים}.

אני יכול לתרגם מקסימום את ההרגשה שלי, ^ל ילד בגיל 10-11, משהו כזה, זה

לא בדיוק ההרגשה שהיתה להורים שלי, כי הם ידעו כמה רציני המצב, וזה שאני היום,

בהיבט לאחורה, עושה מזה צחוק - זה לא בדיוק כך היה. אני הרי חייתי את הרגע

ואת היום, והייתי בין חבורת ילדים גויים ^{שהיו די אלימים}, ואני בעצמי הייתי

מספיק אלים, חייתי מהיד לפה. ההורים שלי ^{אלימים} - ^{מגויפים}, ^{זמני} - תרבות,

תוד ^(שאל) מכובדים, והיו עוד יהודים בספליט, קשה לי את כל המומנטים האלה לתאר

ולחקיף כי ההורים שלי כבר לא בחיים. אני יכול בסך הכל לספר ^ל היה

בבית, ואיך הם תרגמו את הדברים ^{למזרח}.

אז הנה, אני אתן לך דוגמה לגבי שאר בני המשפחה: סיפרתי בהתחלת הדברים

שלי שהיה לי דוד בשם לאצ'י, או לורנץ, הרלינגר, שהיה בזאגרב. הוא עבר מספר

מחנות, ^{אז} הגיע גם כן לספליט, הוא הגיע לספליט כי הרבה יהודים הגיעו לספליט

שברחו מקרואסיה. גם דודי הגיע לשם, הדוד הזה שהגיע לשם היה נראה כמו

סקל'ט, הוא עורר תשומת לב בחיצוניות שלו, כי הוא סבל מאוד. אבל מעניין

מהו ^{כנסת} לא ^{היז'ר} לו, העניין ^{אל} הסתדר, והאיטלקים ^ל ^ל וכלאו

אותו כאסיר פוליטי. הוא עבר כמה תחנות ^(שאל) האיטלקים העבירו אותו ^{מקום}

אמילס, ולבסוף הוא הגיע למקום שנקרא פרה-מונטה, כאסיר פוליטי.

יש דוגמאות אחרות.

ש. בדרום איטליה?

ת. כן, אבל גם הוא עבר את ראב, נדמה לי, ועבת מקומות אחרים, לפני שהוא הגיע

לפרה-מונטה, והיו לי עוד דוגמאות אחרות, שלא זכורים לי כרגע.

ש. לא, אני מדברת עליך. עליך, ילד בן 10, בספליט, שעל אף שאתה מספר שלך אישית

לא היו דאגות,

ת. לא היו דאגות.

ש. אבל בוודאי הדאגות של ההורים,

ת. של ההורים, כן.

ש. יש לזה איזה השפעה עליך.

ת. וודאי, כי הדאגה עצומה. מה יילד המחר? לקראת מה אנחנו הולכים? הרי אנחנו

לא, היינו מנותקים לגמרי מהנעשה, ונעשו מהלכים גדולים בקרבות בכל מיני

מקומות ^{עולמי} הצבא הגרמני נחל הצלחות באותן השנים, וזה הלך מחזית לחזית. אמנם

היה לנו אסור ^{לרדיו} לרדיו, ורדיו לא היה, מכשירי רדיו בודדים אבל ^(חיו ימינו לא היו) מעט הידע

ששמענו הגרמנים הלכו מחיל אל חיל. והיה לנו ברור דבר אחד: שההימלטות שלנו

והבריחה שלנו מהמציאות שבה אנחנו שוהים ^{א"ס} תסתיים יום אחד, זאת אומרת

שיהיה יותר גרוע. אנחנו ידענו שמוטב לנו גם להינצל משם, אילו רק

היתה אפשרות? כי עלול להיות יותר גרוע. לא היה לנו קשר ^(פיל) עם ^(פיל) ברור ^(פיל) א"ל

- שכל המשפחה בצ'כיה נרצחה, היה ^{זלזל} שביוגוסלביה, בקרואטיה, סבא וסבתא

הלכו, את זה שמענו מהבן שלהם. כשהוא הגיע. ^(אח"כ) אנשים שהיו מוכרים לנו

חלק מהם הגיע לדלמאציה, וחלק בכלל נעלם בדרך, ^{א"ל} א"ל ^{א"ל}?

ש. אבל הפליטים שכל הזמן זורמים הם מספרים בטח?

ת. הם מספרים, הם מספרים. הם מציינים תמונה מאוד עגומה. מאוד עגומה. אנחנו

מצליחים לשרוד, אנחנו, שפר חלקנו, כי אנחנו לא היינו ביניהם. והרבה פעמים אדם

חי במציאות כזאת, שהוא אומר ^(א"ל) בדרך השם שזה לא עליי. זה סבל וזה סבל וזה איננו

^{א"ל} איננו, טוב שאנחנו ניצלנו. לא, מעבר לזוהיפלוסופיה לא עובדת. אדם מברך על

זה שהוא ניצל. זהו. זה מה שאני יכול לומר.

ש. כן, טוב, עם אמא דיברת על המצב או אולי,

ת. הרבה פעמים דיברתי על המצב. באותה תקופה אמא שלי חיה בפחד. היא חיה בפחד

מתמיד שיקחו לה את הילדים, שאני אלך לבית-ספר, אבל שאני אחזור באותו יום, ^(א"ל)

שאני לא אעלם לה, כי גם אני בחור, זכר, ואת אבא לקחו אז אולי יאספו גם את

הבנים הזכרים. לקחו ילדים גדולים. היה עוד סוג אחד של בריונים בספליט, וזה

הילדים שהשתתפו בתנועת הנוער הפשיסטית, קראו להם "בלילה", והם הופיעו

כבריונים, דקם לא פעם הראו לי את נחת זרועם, וחזרתי הביתה פצוע ופגוע ^{דל}
 'אלה'. את שאלת אותי קודם אם יהודי... (סרבית) זה לא ^{שאלתי}, אתה יכול ^{אולי},
 לא למנוע את ^{הצורה} ^{מאובל}, לסגור את עצמך ^(לא נראה) את הלכת לעשות פיפי,
 ומישהו ראה שאתה שונה מהם. זה תמיד עורר בעיות.

- ש. היה לך משהו, ככה, איזה תשובה מוכנה, שהתכוננת?
- ת. הרבה תשובות, אבל אני לא זוכר אותן. תמיד היו לי תירוצים ותשובות. תמיד היו דברים כאלה ^{אין חיוב}.
- ש. אבל היית מודע לזה שאתה צריך להתגונן?
- ת. הייתי מודע לזה, בדרך כלל כן, כן. בדרך כלל הצלחתי לפתור את הבעיות שלי לא באמצעות תשובות כי אם באמצעות כוח הזרוע. לכן אמרתי לך מקודם שבין היתר הייתי גם ^{שלאגור}, ותמיד ידעתי לא רק לקבל אלא גם לתת. זהו. על אף שהייתי ילד בן 11, ידעתי להתמודד גם עם בני 14.
- ש. והיה משהו, איזה פעילות של האיטלקים, ככה חיצונית, מניפסטאציות או דברים מסוג זה?
- ת. לא לא לא לא. השלטון האיטלקי היה מבוסס על הארמיה השנייה והשלטון האזרחי. והפרפקטורה הזאת, שעסקה בשלטון האזרחי. אבל האיטלקים נהגו בסך הכל, בדיעבד, כשאני מסתכל על העניין לאחור, הקצינים שלהם, שהיה לנו קשר איתם, ושבאו איתנו בדברים, ושהצלחנו לסחור איתם משהו לפעמים, הרי שאלת אותי גם קודם, ממה התקיימתם? אז מ... ^{(לדוגמה - הצלחתי פה ושם להבריח קצת סיגריות,} ולמכור את זה לקצין זה או לקצין אחר, הם היו אנשים הגונים. מזה חיו יהודים.
- ש. הלכת לדיג?
- ת. הלכתי לדיג. הלכתי לבית ספר, אבל במקום לבית ספר הלכתי לדוג, הלכתי, ככה, מזה חיים. זהו.
- ש. פשוט חשבתי שאולי יש איזה מין משחקים של ילדים, בכל זאת אתם במלחמה, מי הטובים ומי הרעים? מה אתם יודעים על הפרטיזנים? אתם מדברים ביניכם משהו?
- ת. נושא ^{פר} הפרטיזנים ^{למה}, ידענו שקיימת תנועה כזאת. הם לא היו בספליט. הם הופיעו בספליט לאחר הקפיטולציה של האיטלקים. אני ידעתי שהם

קיימים. אבל לא ידעתי ולא היה לי הכבוד . לפגוש בהם, לעומת זה פגשתי חיילים יוגוסלבים אחרים, את הצ'טניקים, שהיה להם קשר עם האיטלקים. את הפרטיזנים אני הכרתי בסוף 43, לאחר הקפיטולציה.

ש. הם היו גיבורים בעיניי שלכם?

ת. לא, אני אספר לך סיפור על הפרטיזנים. האיטלקים התקפלו בן לילה, והיתה אנדרלמוסיה גדולה בעיר, בהזדמנות היו פרעות, גם פרעות ביהודים.

ס' מי שיכול היה להכות אחריו, לקחת או לשדוד, זו היתה אנדרלמוסיה גדולה.

האנדרלמוסיה הזאת נמשכה כשבוע - עשרה ימים, ואני חושב יבעידודם וז'אמא הצ'טניקים האלה הם חשבו שהם יכולים לעשות משהו, אבל הם למעשה היו כן"ס"א ליסטים, הם היו פושעים.

כעבור שבוע או עשרה ימים נכנסו הפרטיזנים הראשונים לעיר ספליט, והשתלטו עליה. ופה אני מתחיל להכיר אותם, כי עד אז רק שמעתי סיפורים, אני לא ידעתי

איך הם נראים. הם רוסים של גוף אטלן, אולי טרום-צבאי או אולי וולונטרי, אבל בכל אופן יש להם זמזמעת צבאית, אין להם מדים בעיניי הם נראו חברהמנים, כי הם ייצגו את טאהם הראשונים שקמו נגד הכובש, אנחנו לא ראינו אומד כאת.

אנחנו לא הזמן לא צפינו ולא ראינו תנועות התנגדות רצינית לגרמנים. מצד אחד היו יהודים, היהודים הלכו כצאן לטבת, ולא חשוב מי לקח אותם - אם לקחו אותם

הגרמנים, האוסטאשים או האיטלקים. ופה היה גוף בכל אופן מאורגן, אמנם הם נראו כצוענים, למדתי את זה מאת יאקו יאקו כשהתחלתי להיות איש צבא בעצמי, לא מדים

הנשק מכל העולם, או מעט נשק. בכל אופן, היה להם א'א'א, היתה להם רוח לא רגילה, רוח-לחימה שירים פטרוטיים וזה היה כובש. זה מה שאני יכול לומר לך על הפרטיזנים, שבהם נפגשתי רק בתקופה יותר מאוחרת. (1943)

אבל הם לא יכלו להחזיק מעמד זמן רב. על אף כל החיוב שבהם, ואני רואה אותם בצורה חיובית להשוואה הצ'טניקים להין איסטיק ופושעים, אלה נראו והצטיירו בעיני נער צעיר, כואו

בעיניי: ככוח צבאי בעל אידיאולוגיה

אני לא אומר את זה מאת יאקו יאקו ונחמתי סולד ונחמתי

אמוטיבציה, הם בהחלט קמו לנו נגד הגרמנים, ככה ראינו את זה.

יותר מזה אני אומר לך בהזדמנות זאת, יש לי מקרה מוכר אחד, או שני מקרים, של

נערים יהודים שהצטרפו לפרטיזנים. הם היו מבוגרים ממני. האמהות היהודיות ^{לא}

הסכימו שהילדים יתגייסו לפרטיזנים. ^{זמ' ד' 16} בני 16, אולי בני 15. ^{לא}

אמא שאלת ^{למה} את, נז'נו, אז מה הם נותנים לך ^{למה?} זהו הראה לה: הוא קיבל

מהפרטיזנים שמיכה, כדי שלא יהיה לו קר בלילה ^{כ'כ' א'ס' ל'א'ח' זכ' ל'א' י'ז' ר'ז'.}

מימיה הוא ^{ק'ז'ז' ק'ז'ז'} מקל או רובה. ^{ז'ה'ז'ז'} נורא תמים לחשוב שהילדים האלה

יחזרו אי פעם. ^{א' מ'א'ז'ז'ז'} מה היה לילדים יהודים לחפש אצל הפרטיזנים?

אבל הם הצליחו להלהיב אותנו בצורה כזאת שאנחנו נמשכנו אליהם.

אוקיי. הפרטיזנים הצליחו להחזיק מעמד תקופה קצרה ביותר בספליט. ספליט

נכבשה על ידי הגרמנים, ועברה שוב לידי הפרטיזנים. ספליט עברה

מיד ליד שלוש פעמים. מי היה פחות ^{ל'א'ז'ז'ז'} יאני לא כל כך זוכר. זכור לי רק דבר אחד: זכור

לי שבאותה התקופה ^{ל'א'ז'ז'ז'} אבא חוזר מהקראליינצ'ה

- ^{ז'ז'ז'ז'} הפר'ק הזה, האנדרלמוסיה הזאת, פרטיזנים וגרמנים - פעם אלה

ופעם אלה - אבא הצליח להשתחרר משם ^{ז'ה'ז'ז'} ולהגיע, הוא מצטרף אלינו. אנחנו שוב

ביחד ^{ז'ה'ז'ז'}.

זכור לי עוד אירוע אחד, אספקת המים של ספליט נותקה, ולא היו לנו מי

- שתיה. היה לנו ים גדול, אבל מי שתיה לא היו שם. זכור לי שאבא היה הולך עם

^{ז'ז'ז'ז'} פיילוט, אעם סירים, לעמוד בתור בשעה שתיים בלילה והיה עומד עד

הבוקר, בבוקר הייתי מחליף אותו לשעתיים-שלוש והוא היה הולך לנמנם, ובסוף

היינו זיוצאים עם איזה דלי או שניים של מי ^{ל'ז'ז'ז'} למי אני מספר את הסיפור

הזה? מפני שבאותו הזמן ^{ז'ז'ז'ז'} בספליט קרבות רחוב. קרבות הרחוב בין

הגרמנים ובין הפרטיזנים. אמרתי את זה כבר קודם: העיר עברה מיד ליד מספר

פעמים, מים לא היו, התושבים סבלו, הילדים והנשים שעברו ברחובות נורו ונהרגו,

המראות האלה שאנחנו רואים ^{ז'ז'ז'ז'} בטלויזיה בשנתיים האחרונות או

בשלוש ^{ז'ז'ז'ז'} האלה שניעשה ביוגוסלביה, קרבות הרחוב האלה, זה כל כך

קונ'ר לי מפני שזה היה מול העיניים שלי, ^{ז'ז'ז'ז'} כ'ק' ז'ז'ז'ז' ד'ג'ז'ז' ז'ז'ז'ז'.

לזה היה מאוד מסוכן, אבל מים היה צריך לקחת, ולחם אני לא יודע אם היה לנו או לא היה. בכל אופן, לי צריכה מקרה (אבל בלעדי) אבא עמד כל הלילה, אני עמדתי אחר כך קצת, קיבלתי קצת מים, דלי או שתיים, והלכתי להביא דלי מן האלה הביתה, ובאמצע ירו עליי נפילתי עם המים (אבל) המשפחה נשארה ללא מים עד למחרת. זה בהחלט מצב עגום לנו היה ברור שבסופו של דבר הגרמנים ישתלטו ואז נתחיל את כל הסיפורים שלנו מבראשית. כיהודים בטח נתחיל לסבול מהם, הרי התנסינו בזאגרב, התענוג של החיים עם האיטלקים, אן, אן, אן, נגמר, פה הולך להיות משהו חדש, ומוטב למצוא דרך לברוח משם ולהתפנות.

גם האיטלקים, שרידי הצבא לא היו זמינים, אולם חזרנו לכך והתנסנו כל אלו

ש. תגיד לי, אתם הייתם מיוודים עם איזה משפחה אחרת? הייתם קצת מתייעצים מה לעשות?

ת. כבר אני מגיע לזה, אנחנו מגיעים לזה שיש קרבות רחוב. המראות שזכורים לי: קרבות הרחוב בספליט. איש הסיפור הזה של המים, שקרה לי. איש אחר - 50 משפחות יהודיות, קונות ספינה, ספינת דיג שקוראים לה ביוגוסלביה, אני נזכרתי לפני כמה ימים אז רשמתי את זה, רגע סליחה, קוראים לספינה כזאת:

טרבקולה (Trabakula).

ש. טוב, טרבקולה זה,

ת. מה זה טרבקולה? זו ספינת עץ. לא, זה לא השם של האנייה הזאת. אבל במרחק של חמשים ומשהו שנים, שאני אזכר במלה טרבקולה זה לא פשוט. זה בא לי בלילה. אז קנינו את הטרבקולה הזאת, חמשים משפחות יהודיות, את שאלת אם היה לנו קשר עם האחרים? וודאי שהיה לנו קשר. הנה, אנחנו נמצאים עם 50 משפחות, הבורחות מספליט. יש בספליט קרבות רחוב, ויש קרבות על המולו, על הרציף, אנחנו מפליגים, אש נורית אלינו אנחנו בורחים עם הספינה הזאת חמשים משפחות.

ולאן אנחנו בורחים? למקום שיהיה יותר טוב. אז איפה? בהתחלה ישורת האיים הראשונה, לא יכולנו לעגון בשום אי. אינן לך פה מפת זמנית?

ש. החוף האדריאטי? אי אפשר לראות את זה, יש שמה איים, שורת איים, יש ז'ניס

איים גדולים (איים גדולים).
כן, יש ויס (Vis), יש א"ס א"ס.

ת. ויש, לא יכולנו להיכנס לשום אי, כי לכל מקום שהתקרבונו - לא ידעו מי אצל לא ידעו

מה זה ידו עלינו מכל מקום. (אין קוויטו)
המסע (מסע) נמשך 56 שעות, יומיים וחצי או 3

יממות, כשאנחנו בדרך מתגלים על ידי מטוסים גרמניים שיורדים עלינו צוללים ויורים בנו. אנשים נפצעים על הסיפון, אדם אחד נהרג, ואני זוכר שזרקו את

הגופה שלו לים. אנחנו לבסוף מגיעים למקום שנקראו לַסְטוֹבוּ (Lastovo), זה אי קטן, חרב וזרז, דוא דאמין עליה דא"ס דא"ס כמ' אפ"ר.

שמו לַסְטוֹבוּ או לגוֹסְטָה באיטלקית, ושמה יש שני נמלים גדולים: יש שם נמל דיג, שבו אנחנו לבסוף נכנסים, אבל יש שם נמל צבאי, אַרְסֵנַל כזה, שבו האיטלקים ידעו את צי המלחמה שלהם, שבינתיים נכנע וברח משם אז הרבה מהארסנל לא נשאר, נשאר הנמל הצבאי (אנדר).

בכל אופן, אנחנו מגיעים לשם ונארכים אפ"ר. זה מן אי

כזה שהוא כולו הר. זה ברג עצום כזה, למעלה יש כפר. אנחנו עולים ועולים

ומטפסים, אפ"ר אפ"ר אפ"ר הדייגים ידעו. לאורך כל הדרך - מהטרבקולה אפ"ר דפ"ר אפ"ר בצורה רצופה, כל הזמן, יש ידע והפצצות של מטוסים

גרמניים. אנחנו לא בדיוק הבנו למה מפציצים, כי בשביל הסלעים האלה ובשביל

הנמלים (הנמלים דא"ס) שאינן בטחון, ולמה כל הזמן ממטירים עלינו, יורדים עלינו

מטוסים, שטוקות, ויורים עלינו במכוונות ירייה מפגיזים אותנו, מפציצים אותנו, לא הבנו מה קורה.

בכל אופן, הלכנו לקראת המקום המיושב הזה, שאמרו לנו ללא בראש ההר. וזה הר

תלול מאוד, זה כמו להגיע, מה אני אגיד לך, זה כמו לטפס לירושלים או בחיפה לא

לכרמל סתם, כן אם את יודעת איפה המוחרקה, שמה, למשהו כזה. גבוה

גבוה גבוה. אבל הגענו לבסוף לשם. שמה ראינו כפר, מצאנו שם בכפר

הזה, המון אנשי צבא איטלקיים, ואנשי פקידות בכירה אפ"ר. ואז הבנו למה

ההפגזות האלה. למה ההפצצות האלה. זה למעשה לא היה מכוון אלינו, זה היה

מכוון נגדם. אנחנו משתכנים באיזה שהוא אולם - ^(אולי סדרים) התחלנו לל - א-ג-ד-ה-ו-ז-ח-ט-י-כ-ל בני אולם

ש. כלומר, הגרמנים רצו להרוג את האיטלקים?

ת. כן. מה האיטלקים עושים שם? מה הם עושים שמה? נמצא שם כוח איטלקי

^(אולי?) לא, נמצאים שם איטלקים שרוצים להתפנות אל המולדת, אל הפטריה (PATRIA)

שלהם, לאיטליה. הם באמצע דרך הבריחה. הם בדיוק עשו מה שאנחנו עשינו. הם

ברחו מכל יוגוסלביה, נאספו והגיעו לאי שהוא מרוחק מהחוף הדלמאטי, ושם

הם חיכו, היו להם תקוות האיטלקים יבואו ויאספו אותם. שם אנחנו מוצאים

קצינים בכירים ופקידות בכירה, אנחנו למעשה שותפים לגורלם.

הקבוצה הזאת של 50 המשפחות משתכנת באיזה אולם של בית ספר, גם האיטלקים

פזורים שם בהמון מקומות. ההורים סיפרו לי בזמנו שהאיטלקים מנו כאלף איש. אני

לא ספרתי אותם, אבל ד"ר דמני. אני באיך הספקה

לא היתה, ומהאיכרים המסכנים האלה, שרובם היו דייגים, האיטלקים כבר שדדו

מהם ^(?) מה שאפשר היה. מעט מאוד נותר בשבילנו. גם מים לא היו שם. אנחנו לנו

מים שהיו בבורות של אותו בית-ספר. היו שם בורות מים, היינו שם כחודש

ימים. זכור לי שבור אחד התרוקן, ובתחתית הבור ^(לפי) עכברושים, אנחנו שתינו את

המים עד לגובה העכברושים.

וזהו, גם זה הלך להיגמר, אבל האיטלקים היו אופטימיים. הם ידעו שאיטליה לא

תשכח אותם, ומישהו יבוא מאיטליה ויאסוף אותם. אנחנו הצטרפנו לתקוות שלהם,

בתקווה שנתפנה משם בקיצור, אז שאלת אותי על אנשים כן, היו שם

^(אולי?) את רוצה שמות, קהילה?

ש. כן, אם אתה זוכר.

ת. היו שם ילדים ששיחקו איתי, אלי משפחת סטראניץ. היה שם אחד בשם ד"ר

מיטלר, היתה שם גברת אבליס וגברת בנפסט, שהיו חברות של אמא שלי, והיתה

שם משפחת דונר, ומשפחת קביליו, ועוד הרבה אנשים. היו שמה גם דברים

מצחיקים. היה שמה מסכן אחד קריצו אחד, ספר, הוא היה יהודי ספרדי, קראו לו

קביליו, ואשתו בשביל להתפרנס הלכה לשכב עם האיטלקים הוא צעק הוא צעק

בפני כל הקהל קירובאה, אני זוכר את זה, הוא צעק, (ולצד) (יצי) בחזרה: לא יוצא אלא (א) .
 הוא בכה ובה. היו גם חוויות כאלה, כשחיים ביחד אז יש כל מיני
 אנקדוטות וכל מיני סיפורים, האם לא כן ימים .

ש. אתה בעצמך, איך אתה מגדיר את התקופה הזאת?

ת. איך אני מגדיר את זה? מה אני אגיד לך, אנחנו חיינו מהפצצה להפצצה. היתה

הפצצה בבוקר, היתה הפצצה אחרי הצהריים, היה ספורט כזה, ברגע ששמעו את

המטוסים היינו רצים למערות, ומסתתרים למטה. במערות לך נשארים

עד שבטחנו שאפשר לצאת. ואז היה צריך להוציא מיס' או לחפש אוכל או

כל מיני זה מה שהיה. זו היתה תקופה מאוד קשה. קשה מאד מאד (אולי) .

ש. כן.

ת. אני חושב שנעזרנו באיטלקים. כי לאיטלקים היתה בכל

אופק הספקה שנותרה להם, ואנחנו אכלנו קצת מהקונסרבים שלהם. אם זה

ברשותי אולי רשותי אם שילמנו או לא שילמנו? אני לא יודע, אבל ברור לי

שהודות להם, לחלק שהם תרמו, אנחנו יכולנו לחיות שם חודש ימים, אולי.

ש. היה יחס טוב איתם, נכון? הם אוהבים ילדים, האיטלקים, נכון?

ת. איטלקים מאוד אוהבים ילדים. דם חיל אנשים לבביים

וחמודים, קשה לתאר את זה. צמד, דגים ז'נל לא דא יארי מלגרי לא יאס ד"ן

כאלו אנשים. אולי מפליטים המסכנים שבספליט,

הצבא האיטלקי המפואר, להם אולי אכילו כובעים עם נוצה; החיצוניות

שלהם, המדים היפים שלהם, היו חשובים להם מאוד. הדרגות, האבזמים זה היה

חשוב להם מאוד. האיטלקים שמצאנו שם היו כבר איטלקים אחרים. גם הם

איבדו כבר את הכבוד שלהם, כי איטליה שלהם נכנעה, הן צבא מובס. הם רצו

רק דבר אחד: הם רצו להתפנות, ולהגיע למולדת שלהם, אולי מלגרי/דס .

ש. עם האוכלוסייה היה לכם קשר?

ת. אוכלוסייה היתה אוכלוסייה מרודה אומללה ומסכנה. זה היה אי שחי על:

די צ'וס מלגרי אפניק ז'נל צבא' וד'יקי יא דגה. לא היתה שם מעט מאוד

עצים מעט מאוד ירקות הם יכלו לגדל הם חיו על הדגה, ועל סחר החילופין עם

האיים הסמוכים. ^(סע) סחר החילופין הזה פסק קודם כל בגלל מצב המלחמה, ^(כחול) בגלל מצב והספינות שלהם, ^(כחול) וטבעו הגרמנים הטביעו להם את כולם. ^(כחול) וגם, גם הטרכוקלה שלנו, ^(כחול) כעבור יומיים-שלוש ^(כחול) שהיא ^(כחול) בנמל, נפגעה ושקעה ובה נגמר ^(כחול) הסיפור ^(כחול) הטרכוקלה, על אף שיהודים שילמו בעבורה. זהו, זה היה מצב, וזה היה מצב די נואש.

ש. מה אתה עושה ככה מהיום עד הערב? איך עובר לך יום שם?

ת. איך היה עובר ליהיום שם? ^(כחול) בבית ספר ^(כחול) זאולם ^(כחול) להתעמלות, עם מכשירי ^(כחול) איך הם קיבלו ^(כחול) אינני יודע. אנחנו שיחקנו הרבה ^(כחול) זמאן קצת, ^(כחול) מכשירים ^(כחול) אני רוצה פה להכניס עוד נקודה אחת: אינני יודע כיצד. לאי הזה מגיעה קבוצת פרטיזנים, והם לא שולטים ^(כחול) זאב'ים

זאב'ים, אין להם חלק עם האיטלקים. הם מכינים את עצמם למעבר ^(כחול) זאב'ים

ליבשת, הם מתארגנים. הם היו סמוכים לנו. אז שוב פעם חוזר הסיפור של ^(כחול) זאב'ים

נערים יהודים שכל כך נמשכו אל הפרטיזנים, האיש הזה, שנזכרתי קודם בשמו, ^(כחול) זאב'ים

סטרנניץ, היו לו שני בנים: הבן המבוגר קראו לו מילו, והצעיר קראו לו ברנקו, ^(כחול) זאב'ים

משהו כזה. הבן הבכור שלו ברח לו, ^(כחול) זאב'ים זאת אומרת

עזב את המשפחה והצטרף ^(כחול) זאב'ים פרטיזנים. אני לא יודע אם אי פעם הם שוב ראו אותו ^(כחול) זאב'ים

בדרך כלל רבים מהם נהרגו, ^(כחול) זאב'ים

ש. אבל היתה שם איזה פעילות צבאית, בלסטובו?

ת. לא, לא היתה, ^(כחול) זאב'ים הקבוצה שהתארגנה. והתאמנה שם, על מנת לעבור ליבשת ^(כחול) זאב'ים

הפרטיזנים ^(כחול) זאב'ים כתנועה התנדבותית, ^(כחול) זאב'ים אנשים המתנדבים למסגרת

הזאת להם לא נמצאים שם באמצעות חוק-שירות-ביטחון או משהו כזה.

ש. אבל בתקופה הזו היתה כבר צבא מאורגן.

ת. כן, אבל שט עוד לא היה, לא צבא מאורגן ולא כלום. יותר מאוחר זה הפך להיות

מאורגן. או קיי, זה המצב.

ש. אתה אישית, ככה שותף במשפחה ל-, אני יודעת, קצת לפרנס או לעשות משהו?

ת. ילדים עוסקים, באותה התקופה גם בספליט ^(כחול) זאב'ים, הילדים של אז היו שונים

מהילדים של ^(כחול) זאב'ים, אחד הדברים החשובים שהיו, זה להביא אוכל הביתה, ולעשות

כל דבר כדי להביא הביתה עוד כיכר לחם או ^{כאמ"ל} לא היה גם בספליט ^{א"כ} היה גם בלסטובו ובכל מקום. אם יכולת מדייג להביא קילו דגים, ^{א"כ} שלושה דגים, או שיכולת להביא משהו אחר, או שיכולת לסחוב קופסת קונסרבים מאיזה חייל איטלקי - אז היה למשפחה מה לאכול. לא עשית את זה - לא היה לנו מה לאכול. ^{א"כ} דברים פשוטים ביותר. זו כל הפילוסופיה. והילדים הבוגרים ^(ש) שותפים להוריהם בדברים האלה.

ש. אתה עשית את זה?

ת. וודאי. זה לא מפאר אותי, אבל זאת ^(כך חת"מ"ל) המציאות! אני בהחלט לא הייתי מחנך את הילדים שלי לנהוג באותה הצורה. אז זהו. עד פה.

(אנחנו מסתאים כאן - ואנשים שדני חבל.)

ת. ^{א"כ} נמצאים באי לגוסטה (Lagusta) או לסטובו (Lastovo). אנחנו שוהים שם כחודש. אספקה סדירה אין שם, המים בלחץ, ובעיקר נשאב מתוך בורות, ^{א"כ}

המים שאותם שתינו. הכלכלה המזון והאספקה בנויים על מה שיכולנו לסחור עם המקומיים, סחר חליפין, או עם החיילים האיטלקים, שהיו אנשים טובי לב, והיו מוכנים לתרום כאן ושם איזה קופסת קונסרבים, ואם הם לא תרמו זה היה נסחב מהם. המקומיים מכרו לנו בעיקר דגים שאותם דגו, ומזה ^(דג דגים) התקיימנו.

החזיקה אותנו על הרגליים רק התקווה ^{א"כ} אחד אנחנו ניצל, ונוכל לעזוב את האי הזה, שבו היינו בחזקת אסירים ^(ז'וליאן) בחזקת נידונים. אנחנו לא יכולנו לא לברוח לא ללכת ולא לבוא, כי זה היה מקום אומלל ומסכן, לא ראינו שום פתרון לעצמנו. ^{עקובת דואלית הי"ל מאל"ם}

שביב תקווה התגבש ^(ז'וליאן) סביב התכניות של האיטלקים שהיו שם, הם חיו בתקווה, מישהו כנראה הבטיח להם, שיפנו אותם אל איטליה הדרומית, שהיתה כבר כבושה על ידי בנות הברית, ^(ד') סיציליה נפלה. טרנטו, ברנדזי, בארי, ועד פוג'ה הגיעו בנות הברית ^{א"כ}, דאנז'ו, ואלו, השליש הדרומי של המגף

האיטלקי ^(כגור נדלר) האיטלקים שהיו ^(אז) היו מלאי תקווה ^(זכר אור) לפנינו אותם אל
 איטליה הדרומית, שהלכה ונכבשה על ידי בנות הברית.
 אנחנו הצטרפנו לתקוותם! קיווינו ורצינו, ואולי ^(לפז) עשינו צעדים לקראת זה, כי הצבא
 האיטלקי שרוכז ^(לפז) היה ברובו מורכב מפקידות בכירה ומקצוענה גבוהה של הצבא
 האיטלקי שהיה בדלמאציה, יוצאי הארמיה השנייה ^(מזגזג ארמיה) וכנראה ששילמו למי שהיה
 צריך לשלם, על מנת שהוא יקדם את ^(אז) זאת, התקווה שנשתמרה
 בליבנו. במה עסקנו? עסקנו בפעילות ספורטיבית, בריצה בזמן ההפצצות למערות
 וחזרה משם, הרבה עודף מרץ לא היה, כי היינו רעבים. אוכל לא היה.
 ובכן, יום בהיר אחד:

ש.

מתי בערך?

ת.

זה היה ספטמבר. ספטמבר, כי כבר לא היה כל כך חם, ספטמבר-אוקטובר 43, כן.
 ספטמבר-אוקטובר 43 מגיעות לאי הזה שלוש ספינות, והן עוגנות בנמל הצבאי
 למטה, אנחנו יורדים יחד עם הצבא האיטלקי אל הנמל, אנחנו באים בדברים עם
 הקברניטים האיטלקים של הספינות. זאת אומרת לא אני, אלא הנציגים של 50
 המשפחות, ואבא שלי בתוכם, הוא היה איש נשוא פנים ומאוד נכבד, ואולי נשארה
^(לפז) ^(אז) אולי היה לו משהו לתרום לזה ^(אז) ^(אז) היו לו קצת זהובים. באו
 בדברים עם הקברניטים של הספינות, והם הבטיחו לנו להעמיס אותנו ולהסיע
 אותנו איתם, ולהביא אותנו אל נמל מבטחים, שהיה צריך להיות נמל בארי. העיר
 בארי שבדרום איטליה היתה כבושה באותו הזמן כבר על ידי בנות-הברית. זה היה
 צריך להיות נמל ההגעה שלנו, בארי ^(אז) ^(אז) ^(אז)

ובכן, אחר הצהריים, הצבא האיטלקי עולה על הספינות, ^(אז) ^(אז) ^(אז)
 והיו אלף ג'ים שעלו על שלוש ספינות קטנות ^(אז) ^(אז) 50 המשפחות ה ^(אז) ^(אז) ^(אז)
 אנחנו התפזרנו בין שלושת הספינות, והשיירה יצאה לדרך. אנחנו היינו כמיליון הראש
 שלנו כבר היה קדימה ^(אז) ^(אז) אנחנו כבר ^(אז) ^(אז) שבוזה גמרנו את פרק השואה שלנו, אנחנו
 נגיע לחוף מבטחים, אנחנו נגיע לאיטליה הדרומית, אנחנו נשחרר על ידי בנות
 הברית, אנחנו נפתח חיים חדשים, אופקים חדשים, כל אחד הלך בהתאם לדמיון
^(אז) ^(אז)

ובכן, אנחנו יוצאים לדרך באמצעות הספינות האלה עם רדת החשיכה יוצאים מדג'א.
 בחשיכה ^(איש) טס מעלינו מטוס גרמני, ^(איש) שמאוד נא סקטנטל: בשעה ^(איש) הלך או עשר בלילה,
 שיירת הספינות מתגלה. זאת אומרת. צוללת גרמנית מגלה את שיירת הספינות. יש
 לנו את כל הבטחון שזה בא ^(איש) להמטוס לכיוון ^(איש) ארצנו. השיירה מותקפת, ושתיים
 מתוך שלוש האניות נפגעות ^(איש) אנחנו היינו באחת מהן. אמרתי שקודם
 שהיהודים התפזרו בשלושת הספינות. אלוהים רצה שעלינו על ספינה א' ולא על
 ספינה ב', אבל זה מה שקרה, ^(איש) שיש כנראה היה חוסר ^(איש) תשע.

ש. כל המשפחה?

ת. כל המשפחה. משפחת ^(איש) קאמן עלתה על ספינה מסויימת, ולא עלתה על ספינה אחרת.
 אינני יודע למה, ככה זה היה. אני זוכר ^(איש) רעשים אדירים. יש איזה קטע שאיבדתי את
 ההכרה, ^(איש) אני כבר לא זוכר שום דבר. אני מתעורר ואני במים, אני צף על רפסודה,
 יש עליה עוד איזה 20 איש, ואני מסתכל ימינה ושמאלה ומזהה על אותה הרפסודה
 את אחותי. אין זכר להורים שלי. ^(איש) כל, צעקות, קריאות - שום דבר לא עוזר. זאת
 היא הרפסודה היחידה שעליה אנחנו נמצאים. עם בוא הבוקר אנחנו מסתכלים: ים
 מאופק עד אופק, ולא מזהים שום כלי הצלה נוסף, זה הדבר היחיד ^(איש) שנמצא

הרפסודה ^(איש) אלט. ועדיין אחותי נמצאת עליה וגם אני. ^(איש) אימל גימ! אין לך כולם יחד ^(איש) אצלי.
 אצלי אנחנו ^(איש) ממשיכים לחיות.

ש. בטח לקחת אותה לחסותך.

ת. כן, ^(איש) במאין, התקרבתי אליה, היא גם הראתה ^(איש) שיש להם, ז'א"א - ^(איש) עלתה להתאושש
 ונצמדנו אחד לשני, וזהו. אחרי שעות רבות, מה זה שעות רבות? אנחנו

טורפדנו, הטורפדו פגע בנו בין ^(איש) גלל לעשר בערב. ^(איש) צמט צמט דים א האלד, ^(איש) אמרת דזאני
 ועד למחרת בערב, 24 שעות היתה התקופה הזאת. ^(איש) שהיינו בתוך המים. לפנות ערב, או
 עם בוא הלילה ראינו משהו קטן באופק ^(איש) אנחנו נאספנו על ידי ספינת דייגים
 איטלקית, גם כן מסוג טרבקולה. ספינה עשויה מעץ. אלה היו דייגים.

ש. איטלקים, לא, יוגוסלבים?

ת. לא, איטלקים. דייגים איטלקים, שבאו לדוג בתוך הים האדריאטי. אנחנו הרי היינו
 כבר באמצע הים האדריאטי. ^(איש) דר' עזבנו את ^(איש) אצול בכיוון לבארי.

ש. אה, אתם כבר הייתם בכיוון איטליה?

ת. אנחנו היינו בלב ים. אנחנו לא היינו בלסטובו, אנחנו היינו בלב ים כשטורפדו פגע

בנו. אנחנו נאספנו על ידי ספינת דיג איטלקית ^(אנחנו) דייגים איטלקים שהלכו

^(אנחנו) דגים במקום למצוא דגים - הם מצאנו אותנו, מצאו רפסודה עם עשרים

ניצולים. הם אספו אותנו, וטוב שהם אספו אותנו כי אחרת זה היה

סופנו. הם לקחו אותנו איתם.

ש. רגע, פה אני רוצה לעצור. אמנם 24 שעות להיות שם, אתה ??

ת. לא, לא שם, להיות, לצוף על פני המים, ^(אנחנו) ראונו ח'ם תמל.

ש. לצוף על פני המים אתה ואחותך הקטנה, בכל זאת, ^(אנחנו) אף??

ת. קשה, קשה מאוד.

ש. מה קורה? איך אתם עוברים את זה?

ת. קודם כל, צפנו, לא שחינו, כי נאחזנו על איזה רפסודה רעועה, וזה מה שהחזיק

אותנו. אבל איך עוברים את זה? ^(אנחנו) אני זוכר את אחותי בוכה כל הזמן. אני עוד הייתי ^(אנחנו) אמא

קצת, שלטתי בעצמי, אבל אצלה חוץ מבכי אינני זוכר כלום.

ש. וההורים לא שם?

ת. לא, אחותי בוכה וקוראת מאמא, מאמא, מאמא, טאטא, טאטא, טאטא, בוכה זה כל ^(אנחנו)

מה שאני זוכר, מה אני יכול עוד לזכור? ^(אנחנו) ילדה קטנה תודה לאל שאני בעצמי חי,

אז יש לי גם עוד דאגה, לדאוג לאחותי שהיא קטנה ממני ^(אנחנו) דבלל ל'ם.

ש. אולי זה עוזר. עכשיו אתה צריך לדאוג לה.

ת. יכול להיות שכן, יכול להיות שלא, אבל זה מצב קשה, קשה מאוד. (טוב, אני ממשיך ^(אנחנו) גבלל).

אנחנו נאספים על ידי ספינת דיג איטלקית. אבל מה רוצה אלוהים? האנשים ^(אנחנו) .

הדייגים ^(אנחנו) באים ממקום ששמו אנקונה (Ancona). אם תקחי את המפה של

איטליה תוכלי לראות ^(אנחנו) בצפון איטליה. ולא באיזור המשוחרר על ידי בעלות

הברית. זה האיזור שבו שולטים הגרמנים, שנמאס להם מממשלת ^(אנחנו) בדוליו. ממשלת

^(אנחנו) בדוליו שלטה 45 יום באיטליה, ^(אנחנו) נראה שאלה משתפים

פעולה איתם, על כן הם כבשו את איטליה מהצפון. והגיעו עד לנקודה שהחזית

היתה ^(אנחנו) בנות הברית מול הגרמנים-העיר אנקונה היתה בחלק הצפוני של איטליה,

↓
k

משם באו מצ'ים ויל'ם ולשם הם י'שם הבית שלהם, לשם החזירו את שלל
הדגה שלהם, וגם אותנו. אנחנו ברחנו מהגרמנים ואנחנו הגענו לגרמנים (אנחנו)
אנחנו, הודות לדייגים האלה, מגיעים לנמל הדיג אומרים להם שלום הם
נותנים לנו איזה כסות, משהו (אנחנו) להתכסות, נתנו לאחותי איזה
שמיכה, נעליים לא היו לי, אבל אני חושב שקיבלתי איזה חולצה, אחותי קיבלה
משהו, איזה שמיכה אנחנו נפרדים מהם. אנחנו נמצאים בעיר זרה, אולי עויינת,
בכל אופן ילדים קטנים, ללא אוכל לא כלום. אנחנו יושבים על מדרכות ודרכות (אנחנו)

ש. יחד עם האנשים האחרים או לבד?

ת. לא לא לא. השית'פס נגמר. כל אחד הלך לכ'ו. הרי בין העשרים האלה
ש'שרדו היו חיילים איטלקים, שהיו על אותה אנייה. הם הלכו לדרכם,
להם יש כוונות אחרות. אני נשארתי עם אחותי, אין לי יותר זה מה שנשאר. אנחנו
התגלגלנו ברחובות איזה שבוע ימים. אנחנו סחבנו מדוכנים, דוכני פירות, דוכני
ירקות. מה שאפשר היה לגנוב, מה שאפשר היה לסחוב, התקיימנו, ישנו על
המדרכה ברחוב, אלו נמנו א'ם!

ש. איזה תקופה זה היה, חורף כבר? זה כבר היה נובמבר, לא?

ת. ד'ים ד'ים ד'ים י' מאל' להתחיל גשם, כן. בקיצור: אנחנו נאספים,
מוצא אותנו לא פחות ולא יותר, מוצא אותנו אחד מאנשי הספינת שלנו. אחד
אחד מהדייגים שהיו על אותה הספינה. י'מה אתם עושים ילדים מה
אתם עושים? אנחנו מסתובבים. בואו איתי. אסף אותנו ולקח אותנו אל ביתו. הוא
גר בפרברי העיר אנקונה, על יד הים, היה לו שבו בית, הוא לא ידע מה לעשות
איתנו, אנחנו לא ידענו מה לעשות איתו, אבל הוא אומר: תראו איפה שיש, איפה
שאני מאכיל את הילדים שלי אני אדאג גם לכם. וזה היה מעשה אבירי לא רגיל,
הוא הציל אותנו א'ם החזיק אותנו א'ם כתשעה חודשים.

(יש לך פה את השם של האיש ומשפחתו) אנחנו חיים אצלו, בעליית הגג של הבית
שלו, גרמנים שולטים בעיר, אנחנו לעת ערב יורדים הוא נותן לנו משהו
לאכול, ושוב עולים למעלה, וככה אנחנו י'מתשעה חודשים, במסגרת אנחנו

ידועים מתוך הסיפורים של ז' ד'מלמנדל מאיטלי, אנחנו יודעים שהחזית
 מתקדמת, קרבות נטושים בכל איטליה ואז מוט יעיל על איטליה.

ש. אתם עכשיו, אתה ואחותך, לבד. אתם לא יודעים מה קורה עם ההורים? האם? מה?

ת. לא, אנחנו לא יודעים. את שואלת על רגשות? לנו היה ברור בלב ים, כאשר מצאנו

את עצמנו היא ואני ועוד אנשים, ואין הורים - היה ברור שאין הורים. ובזה גמרנו

את הסיפור של ההורים, כי אין לנו יותר הורים. ציפנו, וכל מה שאנחנו יודעים - אין.

ש. זה לא כל כך פשוט בטת, סתם למחוק אותם אי אפשר.

ת. זה קשה מאוד, זה קשה מאוד. זה בכלל לא שאלה של פשוט או לא פשוט. זה קשה

מאוד. לקחת מילדים, ולהגיד: ההורים הלכו. אנחנו גם לא תפסנו מה זה מוות. אבל

אין לנו הורים, אין. אין יותר הורים. ההורים לא נמצאים איתנו הם אבדו לנו. אבדו,

אין!

ש. שאלתם, או משהו הסביר לכם?

ת. וודאי, שאלנו אס' / רפסודות אחרות? ופה שאלנו את האיטלקים שאלו האלה,

את הדייגים, אם הם יודעים אם משהו היתה עוד איזה רפסודה? עוד איזה סבת? או בוי לויט אמר?

מישהו? איפהשהוא? - שום דבר. התשובות היו שליליות לגמרי. אנחנו מגיעים לעיר

זרה, שנמצאת, כבושה בידי הגרמנים, לבסוף לביתו של האדם הזה,

ש. אתם ידעתם שיש שם גרמנים?

ת. אנחנו ראינו אותם ברחוב, אנטו מל'ס את מל'ס ואם מל'ס גל'ס.

ש. ידעת שאתה צריך להתחמק מהם?

ת. ידעתי שאני צריך להתחמק? וודאי שידעתי. גם CARDELICHO הדייג שלנו ידע

שאנחנו יהודים. הוא ידע את הסיפור שלנו, כי סיפרנו לו את זה. ואף על פי כן הוא

מסתיר אותנו בביתו. לכן הוא מסתיר אותנו, הוא לא מס'ד אותנו. הוא מל'ס אנטו

בעליית גג, ואומר: תגורו פה, תחיו פה, ואני מביא לכם אוכל. הוא מק"ס אותנו ד'גא.

שם לא היתה בעייה אנטישמית: הבעייה יהודית, אבל הוא ידע שיהודים לא מק'ס

סימפטים בעיני הגרמנים. הוא לא רצה! מס'ד מתוך אנושיות. ד'גא ר'א ד'גא אנטו:

מ'ב'א ד'גא ואנ'לי'ג מ'ל'ס'ג מ'ל'ס'ג מ'ל'ס'ג מ'ל'ס'ג. האנושיות של

העם האיטלקי. זה דבר בלתי ניתן לדמיונה. וזה, חסיד אומות עולם ח"ו,
 הבנאדם הזה, אם הוא עשה מעשה כזה. *לויטן מאא לא יטבג*.

ש. בהחלט.

ת. והוא לא עשה את זה על מנת לקבל פרס. איזה מין פרס הוא היה יכול לקבל

בשביל שני ילדים אומללים, *וויסס* חצי ערומים, יחפסו? והחורף שדיג בדיוק דאלה קלסת,
 זה היה נורא. נורא

ש. איך באמת אחותך,

ת. איך, איך היא חיה עם השמיכה המסכנה הזאת *לאזלע - לעזרת?* זה קשה לתאר *דיינק לא גוטיס, סיס,*
 את זה *(עלד לעיין אפיאל)* *(לעזל)* נעליים מי חשב על דבר כזה? אנחנו מצאנו ניירות *(אגוס)* גלגלנו מסביב

לרגליים, וקשרנו עם חבלים. וככה עברנו חורף, חורף עם גשם, חורף עם שלג קשה,
 בטמפרטורות נוראות מתחת האפס. אנקונה זה בצפון איטליה. קשה לתאר את זה.
 אבל שרדנו. שרדנו. ברגע שהיתה לנו קורת גג, זאת אומרת לא היינו ברחוב, והיה
 מישהו שבכל אופן סיפק לנו אוכל *עלד סיוולאד* איפשר לנו לשרוד ולעבור את הזמן
 הקשה הזה.

ש. אולי באמת תספר לנו קצת על התקופה הזאת. מה קורה ביניכם? איזה שאלות
 אחותך שואלת? האם אתה יכול לענות לה? איך אתם??

ת. מה ילדה קטנה יכולה לשאול? *עלד מאמא, אלס טאטא*. נו, תגידי לה איפה. יש לכך *זכאל*
 תשובה? אין לכך תשובה. תשבי פה, תתחממי, קחי את הידיים שלי. נתתי לה מה
 שיכולתי לתת. הבעייה היתה מלחמת הקיום וההשרדות. ומלחמת הקיום מהיום
 למחר או מהיום לעוד שעה או מהיום להלילה. אנחנו לא עסקנו באסטרטגיה או
 בתכנונים, הבעייה היתה לחיות! *(קלסט)* הקשר *(עלד?)* יש לי קשר מצויין איתה עד היום הזה.

ש. בכל זאת, זה תשעה חודשים מאוד קשים, אז בכל זאת קורים דברים, אז מה?

ת. כן, קורים דברים. רעות וחברות *(עלד?)* אנחנו הצלחנו ליצור *סג* קשר עם הילדים של אותו
 הדייג, *(סג)* יהיו אנשים *(ויזיס)* סימפטיים *סג/סג*. הם היו בערך בני גילנו, וזהו. ככה שרדנו, כך

עברנו את התקופה הקשה הזו.

ש. בכלל יצאתם מהבית? הייתם יוצאים?

ת.

מעט מאוד, מעט מאוד. רק בחשיכה, רק לעת ערב. היתה סכנה, הסכנה הראשונה היתה, שאנחנו לא היינו רשומים בשום מקום, היינו זרים. האיש הזה החזיק בית שהיו בו כך וכך נפשות ^(אנשים) וכך ילדים ככה זה היה רשום בכל מקום, בפוליציה אצל הגרמנים ובכל מקום. והנה יש שם ^(אנשים) ישניים יותר. זאת היתה הסכנה הראשונה. אחר כך, מעבר לזה - עוד חסר שאפשר היה להוכיח ^(ד"ר קלמן) שהיה הוא גם יהודי. זה דבר שניתן להוכחה, נכון? אז זו בהחלט היתה סכנה גדולה.

ש.

והגרמנים הסתובבו שם, בסביבה הזאת?

ת.

הסתובבו, אבל לא היתה שם קיימת הבעייה היהודית. אנקונה, זאת עיר שאין בה יהודים ולא היו בה יהודים, לא חיכה לנו שם אוקסידאש'י מעבר לכל פינה או איש SS.

ידעתי שיש לא דא מיליונים. הגרמנים היו שמה, אבל ^(אנשים) אנשי הורמאכט,

הצבא הגרמני... יהודים לא היו שם על מנת לעורר את הבעייה ת'ה'ז'א'ר.

הצבא הגרמני היה כבר בדפנסיבה, הוא היה כבר בהתקפלות. הגרמנים לא

נחלו הצלחות בדרום איטליה, והם נתקעו שם ^(אנשים) כחצי שנה הם נתקעו שם במקום שנקרא מונטה-קאסינו (Monte-Cassino), ומשם החזית לא זזה לא לכאן ולא לשם, אבל לאחר זמן קצת, נפל ^(אנשים) המונטה-קאסינו הזה, ואז החזית הלכה צפונה ^(אנשים).

זהו ^(אנשים) אנחנו מגיעים לכך שבשנת 44,

ואני לא יודע את התאריך, ^(אנשים) והוא לא הלך כפי, — הד הקרבות מתקרבו לעיר אנקונה. אנחנו ^(אנשים) שמענו מהדייג שלנו, שבנות הברית כבר מתקדמים ^(אנשים), שמענו שיש צרות במונטה קאסינו ^(אנשים). הצבא הגרמני נסוג הם

בורחים מפה ובורחים משם ואנחנו מתפללים שזה רק יקרה יותר מהר; אבל זה ^(אנשים) אלא

זמנא ^(אנשים) CARDELICHO, המשפחה שבה אנחנו נמצאים. ובכן, יש קרבות,

קרבות רחוב מבית לבית בעיר אנקונה. אני כבר עברתי את זה בספליט, אני כבר הייתי בסרט הזה. אני כבר יודע איך זה ^(אנשים), איך בורחים מבית לבית, איך יורדים עליך, איך אתה ^(אנשים) ושורד ואיך מאחורי איזה פינה ^(אנשים) כשירדים פה, אז תתחבא מאחורי הבית ההוא. את כל ההצגה הזאת כבר עברתי, ^(אנשים) גדול ^(אנשים) בספליט.

ש.

מי היו שם, האנגלים?

א.ב.

ת.

או, רגע, היו שם אנגלים, אבל לא בדיוק אנגלים. רגע, אני אגיע למי שכבש ^{ולמים}, בקיצור ^{דל} / קרבות מבית לבית, ^{שם} שימוש בארטילריה, ^{נלש-קל}, בטנקים
 ובכל מיני ^{אמצעים} התושבים, ^{לאאופסיביים}, אלא ^{כזו} של ^{דגל} עם ^{אדם}. ^{דגל} ^{נערו}
 מהצבא הגרמני שֶקֶתְבֶצֶר בתוך העיר, ^{ואז} צבא בנות הברית שֶקֶתְבֶצֶר ^{לא תלחזו}
 דמשחקים ^{אז}, אנחנו ^{לא מיל} אפילו ^{פיונים} במאבק הזה. ^{אנחנו} רק ^{הנפגעים} ^{וחטאים}.
^{כנראה} ^{למחזיקים} ^{למגדלים} ^{דגלים} ^{זאנא} גרמו לי ^{להעלות את} ^{בכתב} כל
 הסיפור ^{הזה} ^{בטלוויזיה} שאני רואה ^{ביוגוסלביה} של היום, מה שקורה
 שם, הדברים האלה שמתרחשים שם - ברחובות ^{אך} ילדים ^{נקטלים} ^{ונסגרים}.
^{כי} מה שהעלה ^{ואז} ^{אז} ^{ככל} ^{ואת} ^{מול}, ^{הרי} 50 שנה ^{זשכב} ^{בבטון}, כל
 הסיפור ^{הזה}, אז בשביל מה העליתי את זה? זה מה שעורר בי את הזיכרון. את האירועים
 דאל ^{עברתי} ^{איש} פעמיים: פעם אחת בספליט, פעם אחת באנקונה.

בקיזור, העניין הוא זה שהבית של האיש שלנו, של ^{צ'זארה} ^{קרדליקו}, זה היה שמו ^ל ^{מיל},
 נפגע פגיעה ישירה. מול העיניים שלי האיש ^{נפח את} ^{נשמתו} ^{אמת}. גם
 הילדים שלו נפגעו, אבל חלק ^{ממיל} ^{מברח} ^{מחזיר}: אנחנו נשארנו בעיר,
 אנקונה, כי קיוונו לבוא בדברים עם הצבא הכובש, עוד לא ידענו מי ^{לד} ^{יד}.
^{מיל} ^{לא} ידעו מה לעשות ^{אז} ברחו צפונה, חלק מהמשפחת ^{קרבלין} האשה ^{ולנים} ^{מיל}
 הילדים, ^{כאן} רשמתי את שמם. היו ^{חמשה} ^{זוג} ^{זקנים}, הם באיזה שהוא מקום
 הלכו לאיבוד לפני זה, הזקנים לא יודע לאן הם ^{נחלו}.

בקיזור, אנחנו עוברים ^{אז} ^{חלק} ^{מיל} ^{וחטאים}, - אז.

ש.

רגע, אתה בורח יחד איתם?

ת.

לא לא, אנחנו נשארים, זה מה שאני אומר. אנחנו נשארים בעיר, אני ואחותי. אנחנו
 נפרדים ^{הם} בורחים צפונה. אני ואחותי נשארים בעיר אנקונה, שעוברת לאט לאט
 לשליטת הצד השני. הגרמנים עוזבים ובורחים, והצד השני כובש ^{אני} רואה את
 המדים של הצבא הכובש, ואני פתאום שומע ^{שדומה} ^{ליוגוסלביה}, מה זה ומי
 זה ואיך זה אני לא יודע, אבל מתברר לי ^{שאלה} פולנים, והם מדברים ביניהם
 בפולנית, זה צבא ^{מיל} ^{דחסי} ^{דבש} ^{דאל}.

ש.

אנדרוס?

- ת. שהיה בצבא הבריטי. כן. כן. 3437.
- ש. כן.
- ת. והעיר אנקונה נכבשה על ידי צבא אנדרוס. והם לבשו מדים אנגליים, אבל דיברו ^{אנגלית} הרבה בשפה שדומה ליוגוסלבית. אז לעזאזל, אני לא ידעתי שזה פולנית ^{היא}, הרבה שנים אחרי זה, עד שתפסתי שזה פולנית בעצם, אבל ^{היא} ביטויים דומים, אפשר להבין אותם, ^{היא} כאלו, או ילדים.
- ת. הנה הגענו לטלגר שקרבות נטושים, קרבות רחוב, ואנחנו באמצע, רחוב אחד יורה על הרחוב השני, יורים מבית אל בית, ובתוך האנדרלמוסיה הגדולה הזאת, ני ^{היא} שני ילדים שחשך עולמם, שלא יודעים מה קורה ומי קורה, אנחנו איננו מצביאים של צבא, ואני עדיין לא יודע לנתח מהלכים צבאיים, עברו הרבה שנים עד שלמדתי לנתח את זה, אבל באותו הזמן בוודאי שלא ידעתי ^{היא} הצבא הגרמני היה מוכר לנו. ^{היא} הצבא הנאצי או האוסטאשי, זה שרדף אותנו ^{היא} יאלה היו חיילים גרמניים, שהיו במצב של דפנסיבה, זאת אומרת נסיגה. הם היו הדפוקים ^{היא} אנחנו, שני הילדים האלה, היינו במצב נואש, ^{היא} יאלו יכולנו להיעזר על ידי הגרמנים, היינו פונים אל הגרמנים. זאת לא היתה בכלל שאלה פילוסופית, זאת היתה פשוט מלחמת הישרדות, מלחמה ^{היא} הקיום. מאחורי איזה עץ או מאחורי איזה קיר הסתתרת והתחבאת ^{היא} לא לחטוף כדור בראש. קשה לתאר ^{היא} מפני שזה לא דבר שאפשר להמחיש, אם יכולת להסתתר ^{היא}, הכדור לא פגע בך, אז הוא פגע שני מטר ממך. נורית! כל כך הרבה פעמים, נורינו על ידי מיטראלייזים, ^{היא} על ידי מכוונות ירייה ^{היא} על ידי כל מיני אמצעי השמדה, מהצד הזה ומהצד ההוא. — ^{היא} זג"ס ולא ^{היא}.
- זה דומה מאוד לסרטים הסוריאליסטיים שמציגים עכשיו על יוגוסלביה, זה דומה מאוד ^{היא} אין פה פילוסופיה של מי טוב ומי רע. הצד השני, בנות-הברית שנלחמים נגד הגרמנים, לפי ההבנה המינימלית ^{היא} לנו: "הם לא יוכלו להיות יותר גרועים מהגרמנים", זאת אומרת שהם יכולים ^{היא} להיות רק יותר טובים? ?

ש. כן, הם נלחמים נגדם?
 ת. אז הם יכולים להיות רק יותר טובים, אבל באותו הרגע שני הצדדים יורים עלינו. אני רוצה שתביני את הנקודה הזאת. לכן אני אומר: אלה יורים עליך ואלה יורים עליך אז מי יותר טוב? אתה רוצה ^(לך) להפסיק מהכדורים של אחד ^(אחד מהשני) אצל השני, רוצה להינצל משני הצדדים. אבל ברגע שהעניין קצת ומשתתק אז עדיף להיות בצד בנות-הברית ולא בצד הגרמנים. אולי גם תצא מהם איזה פרוסת לחם, אולי אפשר יהיה לסחוב מהם משהו ^(לך) יעל מנת ^(לך) להימנע ולשבור את הרעב-ככה עומדים פני הדברים. אין פילוסופיה מעבר לזה ואין אידיאולוגיה, אין שום דבר. יש מלחמת הישרדות, ^(לך) ג'ואס והימלטות, זה הכל.

ש. אבל אתם לא מנסים לברוח בכלל מאנקונה (Ancona)?
 ת. לא, אנחנו לא מנסים, אין ^(לך) לברוח. הקרבות בתוך אנקונה עצמה. אנחנו עוברים מבית לבית, מקיר לקיר. כבר לא כל כך מבתים, כי רוב הבתים הרוסים. זה מחו ^(לך) ריבה אתת לחומה השנייה, מקיר אל קיר, לא לחטוף כדור מזה ולא לחטוף כדור מזה. זה אופיים של קרבות רחוב, והאנשים שבתווך נפגעים מכאן ומשם, זה המצב. עד שזה נרגע; הגרמנים לאט לאט נעלמים, ונשארים אלה שדוברים שפה שהיא דומה ליוגוסלבית. ואז ^(לך) תיתן לי פרוסת לחם, או תיתן לי משהו לאכול, את יודעת: המראה שלנו ^(לך) חזית מלאה דוחה. אין לנו מלבוש, אנחנו יחפים,

אנחנו פונים אליהם ^(לך) ודואגים שבעיקר הקרבות, הרי אתמול, שעה לפני כן נלחמו ^(לך) ז'ואס ויה ז'ואס ואומרים ^(לך): give me a piece of chocolate.

הראשונים שבהם נפגשנו היו ^(לך) ג'ואס, הצבא פולני, ^(לך) ג'ואס סאל'א אחר כך באו גם בנות הברית ^(לך) אחר כך שכנו הקרבות, פחות או יותר התייצב. נמצאו אנשים טובים ורחמנים, שפה ושם נידבו לנו איזה שהוא כסות, גדול קטן זה לא משנה, מים, שוקולד לחם ^(לך) ג'ואס/ג'ואס, היו אנשים שפשוט לא ^(לך) יצאו ללחימה, אחר כך היו חיילים הודים, ^(לך) ז'ואס גם אחרים, ^(לך) ג'ואס. ונמצאו ^(לך) אנשים טובים שרצו לעזור לשני הילדים האומללים האלה, בכל דרך שאפשרית.

לא לקח הרבה זמן, ככל הנראה יממות, לפגוע ראינו משאיות שעל דלתן צבוע מגן דוד
 זכרם כחול/לבן ראינו גם חיילים שעל כל בגדם כתוב: "פלשתינה"
 פתאום הכל התפוצץ בו ברגע שבאנו במגע עם החיילים האלה,
 להם כבר יכולנו להגיד שאנחנו גם ג'יידים, לפולנים לא ידעת אם תגיד שאתה ג'יד,
 או לא ג'יד, לא בדיוק ברור מה תהיה התגובה אבל זג"א/ס' יאספו אותנו באהבה
 רבה ולא יצאו מד' אלא אלא אלא.

ש. פלשתינה זה אומר לך משהו?

ת. כן, אומר לי, פלשתינה אומר לי הרבה. אז אמר לי הרבה, אמר לי את הכל. אני

למעשה לפלשתינה הזאת הייתי מודע מהשנה שלמדתי בבית הספר העברי/ד'ה'א'ג'

בזאגרב. ועוד מבית הכנסת, שהייתי הולך עם אבא בחגים, כבר אז ידעתי שקיים מלחמה

פלשתינה, אבל לא בדיוק ידעתי איך הפלשתינה הזאת נראית ואיפה היא נמצאת זכ"א/ג'.

ברגע שראיתי חיילים שכתוב להם 'פלשתינה', - זה כבר היה דבר שזכ"א/ג'.

בקיצור, (אני כבר ניגש לפרק האחרון.)

ש. אז אתה ניגש אליהם או איך אתה עושה את זה?

ת. אני לא, לא לא. אנחנו לא ניגשים אלא. אמרתי קודם שבאנו בקשר עם

אנשים טובים. הגיעו גם חיילים אמריקאיים, ופתאום המון אנשים רוצים לעזור

לשני הילדים המסכנים. ביניהם הופיעו גם חיילי פלשתינה. אנחנו לא הלכנו

לאף אחד, אנחנו גם לא ידענו למה לחכות, למה לצפות. אנחנו לא קפצנו עליהם,

אבל הם במקרה ראו שני ילדים מסכנים, ואחר כך התברר שהם גם יהודים. אז יש

שני צדדים למטבע הזה. ברגע שהזיהוי נוצר הפכנו להיות בני טיפוחם/הם אספו

אותנו.

ש. איך דיברתם איתם?

ת. בעיקר גרמנית.

ש. אתה ידעת גרמנית?

ת. אני דובר גרמנית. אני דובר גרמנית מהבית. אני דובר גרמנית מזאגרב, כי ההורים

שלי דיברו ביניהם גרמנית. אמנם לא עם הילדים אבל דיברו ביניהם גרמנית, אז אני זכ"א/ג'

קראתי גם גרמנית. מה ידענו עוד? ידעתי איטלקית, ידעתי זכ"א/ג'

איטלקית מצויין. יוגוסלביית-הם לא ידעו, גם איטלקית, הם לא דיברו, פה ושם הם
 ידעו/א'פ' מילה באיטלקית. כי הם כבר הספיקו להי'ל' שלושה חודשים באיטליה, אבל
 השפה המשותפת היתה גרמנית, חלק מהם ידע מהבית יידיש אולי, יידיש לא כל כך
 רחוקה מגרמנית, אנחנו הבנו אחד את השני, הם הבינו שאנחנו ילדים יהודים. א'י'ן:

אנחנו נאספנו על ידם, ומה להגיד לך: הם החזירו לנו צלם-אנוש. אנחנו היינו נראים
 כמו א'י'ם מ'א'ל'ם כמו א'י'ם יחפנים, מסכנים, מזי רעב, כמ'ל' מזלמנים. כך נראינו.
 הם רחצו אותנו, הם לא ידעו מה לעשות איתנו, הם לא ידעו איך ל'ל'טף אותנו, איזו
 טובה להשפיע עלינו, הם האכילו אותנו בימים הראשונים בצורה כזאת שהקאנו את
 הנשמה והוצאנו את הכל החוצה, מ'ה' שהם נתנו לנו. כי היינו א'ח'ז אותנו בולמוס
 של אכילה, ובליעה, אז כמו שזה נכנס, ככה זה גם יצא. הם אספו אותנו א'ס'ל'ג'ו
 ל'ש'בועיים, אנחנו נסחבנו איתם, עם היחידה הזאת.

אבל ל'ש'בועיים א'ה'י'נו א'ג'ם, פ'ל' א'ל' ג'י'ם מ'א'ב'ם ל'ל'ו ב'נ'א'ז ממונים על
 שארית הפליטה, ב'ת'וך היחידה היה קצין והיה סמל. מה קראו להם
 לשניים? שני'שמות זכורים לי 'צוקר' לוסטיג. למה צוקר ולוסטיג אני לא יודע,

אבל זה היה א'ס'ל'ג'ו: צוקר והשני לוסטיג. הם הובילו אותנו מהיחידה, (לקחו קאש'ו'ן, מ'ל'ג'ו)
 לקחו אוטו, והובילו אותנו למקום פסטורלי על יד רומ'א' (נ'ס'ד')
 "הכשרה-לנגב". זה מקום שכבר היה קיים היו שם הרבה ילדים גם אותנו צוקר
 ולוסטיג הובילו לשם וצ'ר'ל' א'ל' ז'מ'ס'ט'ר ל'ל'.

זה ד'ק' מ'פ'ג'ש מ'א'ס'ט'ר |מ'א'וד מ'ר'ג'ש. התרגשות כזאת שאני לא יכול לשכוח
 אותה, התרגשות של ילד ל'ה'י'ל'ג'ו ל'ג'ד' מ'א'ט'ל'.

ש. מה בעצם היתה ההתרגשות הגדולה? כשפגשת אותם או ש-
 ת. לא, ההתרגשות היתה שמישהו שם עליך מ'ש'הו, שמישהו דואג לך, שמישהו נוהג בך
 כבבנאדם ולא ככלב. כי עד אותו הזמן, חוץ מהאיטלקי שלנו נהגו בנו ככלבים.

מ'ל'פ' . CARDUCHIO נהגו בנו יפה מאוד, אבל כל היתר נהגו בנו כמו בחייעס. אז הנה, החיילים
 האלה, הם נהגו בנ'פ'ע'ם/ראשונה כבני אדם. אמנם, אנחנו מאותו הדת, אבל זה הכל,
 וזה ל'ס'פ' רות העליונות. כשמישהו מתנהג אליך יפה רוחץ אותך מאכיל אותך
 ומלביש אותך ואתה עו'ב'ר את החורף יחף, סוף סוף מ'א'י'ם לך משהו על ח'ת'ל'ס',

לא זכרתי זמני, עד זמנא.

שלא גלף בשלגובקור יחף, פת כזו זה דבר גדול. זה דבר שקשה לתאר

זה תיכוס.

הביאו אותנו למקום הזה, להכשרה הזאת" לנגב. "זה מקום פסטורלי, מקום

יפה. זמני פת נראת כשן-כסן - זמני אצמא.

ש. איך קוראים למקום עצמו?

ת. המקום עצמו 16 קילומטר מרומא. אני הייתי ברומא כמה פעמים, ניסיתי לחפש את

תיכוס ולא מצאתי, אז לא יודע. אני זוכר שאפילו הלכתי "מחלוקת-אש" פעם או פעמיים, ברגל עד רומא. המקום דמיוני (א) ניחא וזמני חיילי הבריגדה הם

השפיעו עלינו המון טובה. עשו מאיתנו בני אדם, שרו איתנו שירים, התחילו ללמד

אותנו קרוא וכתוב התחילו לספר לנו על פלשתינה, התחילו להציג לנו הם

התחילו להחזיר לנו בעצם את הילדות שנגזלה מאיתנו, שלא היתה לנו כל השנים

האלה. הרי מה היה חסר לנו במשך 4 השנים האלה? ילדות. היינו ילדים, שכל הזמן

בזמני דאגו לשלומם - שלא יהיה, זמני נתונים 4 שנים במלחמת והישרדות. ודאגו שלא

יהרגו אותנו ולא חשוב איך: זה יכול להיות בים, או שזה יכול להיות באנקונה

- בקרבות הרחוב. אבל אנחנו לא היינו ילדים. הרי מה שעשינו זמני במלחמת

הישרדות. אפה פתאום באים ומתנהגים אלינו כמו אל ילדים. הרי למעשה זמני

זמני, היינו ילדים. זה הגדולה של הקליטה הזאת, כי אלוהם למעלה אגז זמני חיל, כאלו אני נמצא על.

טוב, אז הזכרתי רומא. באמצעות גיילי חזקת חסני לזמני זמני

ברומא, מצ' זמני. הם הסיעו אותנו. אני הלכתי את הדרך פעמיים ברגל,

לרומא זמני. את המקום גזר יכמו שסיפרתי הייתי פעמיים ברומא, ניסיתי

לחפש ולא גיליתי אלו. אבל היה מקום כזה.

אז מה עוד? הדבר הכי גדול שהם יעשו למעננו: הם הצליחו לאתר את ההורים שלנו.

ההורים שלנו זמני על ידי האנייה השלישית, שלא טבעה. שתי אניות נפגעו

בהפצצת הטורפדו, ועל אחת אנחנו זמני תזמני זמני, גם זמני זמני, אבל כנראה

שהרפסודה שהם היו עליה ניצלה על ידי האנייה השלישית והיא אספה

אותם. אלו שאלת אותי כמה פעמים ועניתי לך: הם בשבילנו לא היו קיימים יותר ולא

היו קיימים זה לא מוות, אבל זה איננו, ומצד שני, גם הם הרגישו את אותה

ההרגשה ^(דואר) והילדים שלהם אבדו, אין, אין. וזו הרגשה נוראה בשביל הורים, אולי

בשביל ההורים יותר מאשר בשביל הילדים. כי ההורים ^(אמא) זהם מבינים זכר געט יאר:

שהנה כרגע, היום, אתמול, אבדו לנו שני ילדים בים. זה דבר נורא. זה לא עוזר

שאתה רוצה בעצמך לקפוץ למים ולחפש אותם. הם אינם, המים האדירים כיסו

אותם ^(אין מילד) ככה הם הרגישו.

הם התגלגלו והגיעו לבארי, ^(אין מילד) למילד מלאכה ידו זנאת זמא. אבך לעיר טרנטו, הקשר נוצר, זאמבאל

חיילי הבריגדה, איתרו אותם בעיר טרנטו, ^(אין) לם דם דאמאלא.

ש. אתם ביקשתם?

ת. ^(אין) קאסא: דם. אנחנו ברגע שנוצר דעאל בינינו שם, "בהכשרת-הנגב" ברגע שנוצה

בינינו ואנחנו כבר הבנו מה הם מדברים והם הבינו מה אנחנו מדברים, והם

הבינו מה אנחנו רוצים, ויכולנו כבר לדבר, הרי את יודעת זה קשה להאמין. כשאתה

עובר דברים כאלה, אז המלה נשמטת מפיך. אתה לא מסוגל לדבר. אתה חצי

אילם. רק העיניים מדברות. העיניים אומרות הכל. אתה לא יכול להביע את עצמך. זאמא, זאמא.

כאן: - הקיבה שלך לא רגילה למזון. זה מצב גאון מאד.

אז ברגע שאתה חוזר קצת אל עצמך אתה אומר: אנחנו אבדנו בים, ואנחנו

מחפשים את ההורים שלנו. אחותי כל הזמן בכה: מויה מאמא, מאמא מיה.

אולי מישהו ימצא. ^(אין) מיה אלך? ילד? איך קוראים לך? דין דאין? מה תמיד לנים?

והנה ^(אין) זאמא, חיילי הבריגדה, ישיש זוג הורים שמחפשים את הילדים שלהם, לם מלאכה, זאמא

הם נמצאים בעיר טרנטו באיטליה הדרומית, הם הגיעו באותו לילה או לילה אחרי זה

לעיר בארי באנייה. כך נוצר הקשר. אנחנו נפגשים לקראת העלייה לארץ, ^(אין מאד יאר)

ש. אז המפגש הזה בטח היה מרגש.

ת. מה את יודעת? בעיר נאפולי, שם מכינים אותנו לעלייה, ^(אין)

ש. תספר לנו קצת על זה. כשהם באו להגיד לכם, אנשי הבריגדה, שמצאו את ההורים,

ת. כן, כן. הם באו ואמרו שאיתרו זוג מיוגוסלביה, שניצל ממקרה ימי דומה לשלנו, והם ^(אין)

מתגוררים בעיר טרנטו, ואבדו להם ילדים, אולי זה אתם? זה היה כל כך מרגש, זה

היה גם מצחיק. אבדו להם ילדים, לנו אבדו זוג הורים. אז זהו.

זאמא לזאמא!! זאמא! אבך קרטי דעבדא דעבדא, דעאל זאמא זאמא זאמא!
זאמא זאמא גי' דעבדא, לנים מלאכה זאמא.

דבלאך לא פרו, כמובן גם עלר א'סונס לא ה'ת י"ס, וגי זכאל
 (פולין) (ע'ס ד'ד'וס)
 אנחנו'התראינו על יד העיר נאפולי,
 (ד'ט'ג' אל'ס)

אל'ס הובילו אותנו, שם נאספק קבוצה של יהודים על מנת לעלות לפלשתינה. אנחנו

באנו ארצה עם סרטיפיקטים, כמזכ'ים לגאליים. תמאת י'י נאפולי אל'ס ונ'ה'י
 י'י ג'י'ס ג'י'י אל'י מ'וס'י א'י'י י'. וזו תוכלו ג'י'י תמ'ס'י ל'י'י (א'ר'י'י)
 לפלשתינה, ז'י'י אל'י, או ג'י'י - א'י'י ג'י'י אל'י י'י.

אנחנו נפגשנו ל'ס בנאפולי, כמובן שזה היה מרגש, קשה לתאר את זה.

ל' תקופה ארוכה זמ'מ'ל' שנה שלמה שלא ידענו אחד מהשני. ל' א' היינו

תשעה חודשים באנקונה ועוד כמה חודשים זמ'מ'ל' עניין של שנה, את יודעת איך

שואמרים? ... (יידיש) פה שום ב'נשן לא עוזר. פה פשוט אין. וזה האין האבסולוטי

והשחור ביותר שיכול להיות קיים בשביל מבוגרים וגם בשביל ילדים. כששני

ילדים אבדו ל' נ'רא. אבל זה קורה במלחמה. אין י'י א'י'י ל'ס ג'י'י.

ש. כשאחותך היתה בוכה ורצית לנחם אותה, מה היית אומר לה? שההורים אולי בחיים

או לא?

ת. לא לא. זה לא היה עוזר, זה, אנחנו היינו הכל, י'י א'י'י ל'ס לא היו לנו י'י, אין

אמא. אין. זה לא עוזר, את יכולה לבכות. זה לא, לא עוזר. היינו מספיק מעשיים,

אנחנו היינו יותר מדי ריאליים, ריאליים לתנאי המצוקה שאנחנו חיים באותו הרגע.

אנחנו לא יכולנו יותר מדי להשקיע במחשבות. הרי היינו א'י'י ל'ס על בטן

ריקה, הוא לא כל כך ש'ם לב להמחשבות, אז אתה יכול להתעורר בשנת לילה

ולבכות איפה אמא אמא אמא. אין אמא. די, אמא א'י'י ל'ס. אין לנו. אבדה לנו. זהו.

(קשקשתי לך הרבה? ?)

ש. לא, אבל איך אחותך, בכל זאת,

ת. איך אחותי מקבלת את זה היום?

ש. לא היום, באותה תקופה שהיית לבד עם אחותך, אז היית צריך לדאוג לה. ידעת איך?

ת. תראי, בנות לא מתנהגות שונה מאשר בנים בגיל הזה, ואין הבדל גדול מ'י'י ל'ס תמ'ס'י זמ'מ'ל' י'י.

ש. היא היתה קטנה.

ת. נז בסדר, היא ילדה קטנה ואילו זה היה ילד קטן זה לא היה שונה. זה בדיוק אותו מצנני, ^(פי"ד) נח' ז' ת

(אין תוכנית בלוגר.)
 (ג'אג'א)
 (פי"ד)

מכור - מעבאז. אם אדם מצד שאתה בוגר ממנה ואם אתה מכיר בזה שהיא תלויה בך ורק
 בך, אז כשאתה מצליח להשיג ^{עצמ} אוכל, אתה יודע, שאתה צריך קודם כל לזכור
 לה ולא לעצמך. ... (יידיש) אז קודם כל צריך להביא לילדה מה לאכול, ואחר
 כך, אם נשאר עוד קצת ^{מזון} - תאכל בעצמך. ככה, על הבסיס הזה חיינו. אין
 ברירה.

ש. טוב. אז אתם באתם בעצם בדרך לגאלית?

ת. כן.

ש. בלי קפריסין?

ת. בלי קפריסין, אינ'א, תפאן, זאנ'ז זיס סרטיפיקטים, אינ'אנין אלס באן.

אני אספר לך עוד אנקדוטה על הסרטיפיקטים ועל איך מדעלן. אחד הדברים
 שהרשימו אותי, אנחנו באנו באנייה שעשתה את דרכה מאנגלייה דרך גיבלטר עד
 למרסיי, וממרסיי לנאפולי אנחנו היינו הקבוצה השלישית או הרביעית,

העמיסו בנאפולי. אחד הדברים שהרשימו אותי ביותר, היו ^{דאמאנס} ו ^{זאנ'ז} זאנ'ז.

היו ד'נל הרבה ניצולים שהיו ^{קלס} לקצת יותר מאניית
 משא רב'אז.

בקיצור, שם נפגשתי אחרי הרבה הרבה שנים בדבר מופלא, ואני זוכר את זה עד
 היום הזה: בסכר"ם, מה זה סכר"ם? זה סכין, כף, מזלג. אני לא ראיתי את שלושת
 הכלים האלה הרבה שנים אסמיתה לי כי כף אז היא היתה טובה לכל דבר, מזלג יכול רק
 (אין.)

לדקור, סכין יכול לחתוך. אבל לא תפאן איי - בכל תקופת המלחמה ^{אזניץ} אזניץ זרבל
 בשלושת האביזרים האלה ביחד. אני ^{זאנ'ז} זאנ'ז ג'אס דאלימ'אני ^{אפילו} אפילו איב האמא,
 בהכשרה לנגב לא ראיתי את ^{זאנ'ז} זאנ'ז ביחד. כי שם הם נתנו לך כף - בסדר, הסתדרת הכף,
 כמו שאני מחזיק את העט הזאת פה, ככה הבנאדם הלך עם הכף כי כשהיה מה
 לאכול אז הוא אכל איתה.

אז אחד הדברים שהתפעלתי ^{ממנו} ממנו הסכר"ם. לאן הגענו מבחינה אנושית. זה נותן
 לך מבט, עד היכן בנאדם ^{וכלל} וכלל אדם. כשהייתי ילד, אמא והקפידה שאני אוכל
 עם מזלג ועם סכין, תחזיק את זה מימין, תחזיק את זה משמאל, לא ככה מחזיקים

את עבד את זה למדתי בבית דאג בזאגרב. ופה פתאום אני מתפעל מזה שאני רואה מחזק
 את שלושת יחוס האלה ביחד. אז לכך הגענו. זאת היתה סתם אנקדוטה קטנה
 שרציתי להוסיף, אין מן המעלה אה שיהיה דאגרה.

ש. הגעתם ארצה לאן?

ת. אנחנו הגענו לחיפה, היינו בעתלית חודש ימים, הגענו לבית עולים בבת-גלים,

ההורים הסתדרו בחיפה, מצאו משהו, אני וגם אחותי נלקחנו מטעם "עליית-הנוער"

לקיבוץ חפציבה. ושם עשיתי את הצעדים הראשונים בארץ. למדתי צ'יף אה

העברית, אבל לא היינו קבוצה, היינו בודדים דין צ'יף קולקציה. בקיבוץ

חפציבה יצאו מהעור בשביל לקלוט אותי, בשביל לקבל אותי יפה ולתת לי

הרגשת בית בשבילם הייתי ילד שבא מהשואה, ילד פליט שבא מחרי החולץ.

אחרי שלושה חודשים נכנסתי ללמוד בכיתה ו', על אף שעד אז לא ידעתי מעולם

שקיים נושא שקוראים לו תנ"ך, מלך, אמלך ימלך. בספליט

שמעתי על לטינית, אילו ימלך, אבל תנ"ך או היסטוריה יהודית או משהו כזה?

זה בהתלס דברים שהיו זרים לי. אחרי שלושה חודשים נכנסתי כבר לבית הספר

ללמוד כל הפיגורים שהיו לי, הרי הרבה שנים לא למדתי בצורה סדירה. אני

השתדלתי פה בארץ להשלים בקצב של שתי שנות לימוד בשנה קלנדרית אחת. זהו.

זה הסיפור.

(מרים, טרטרת אותך הרבה, לא?)

ש. דווקא היה מעניין. היום אתה במעיין צבי?

ת. היום אני חבר מעין צבי. אשתי קוראים לה רבקה, ואנחנו סבא, קודם כל אנחנו

אבא ואמא לארבעה ילדים, סבא וסבתא ל-11 נכדים. אני איש מאוד עסוק, אני אינני

פנסיונר, אני חשמלאי, אני ממונה על ענייני החשמל בקיבוץ מעיין צבי.

אני עובד קשה מאוד. שאלוהים ייתן לי כוח להמשיך לעבוד, שאני לא

אצטרך לשקוע בדברים לאתר זוה לפעמים צץ על פני המים, אין קצ שאני אין.

לפני כמה שנים ראיתי בטלוויזיה את המראות הנוראים ביוגוסלביה,

דווקא האז דמיון אולי ואת אין אין הדברים האלה, שפה העליתי בכתב,

דנמצאים אין בתת-מודע. זה לא דברים לשימוש יומיומי.

יותר מזה, סיפרתי לך לפני רגע שיש לי ארבעה ילדים. הילדים האלה גדלו ובגרו וגמרו את הלימודים, אני חושב שהם היולבוגרים ^{הוא} שהם ידעו בכלל שאבא ניצול - שואה. כי אבא יודע עברית לא פחות טוב מהם, והוא מודע לכל מנהגי הארץ, ועבר פה את כל הדברים היפים הילדים שלי לא סבלו מתסמונת ^(הזאבים) הדור שני, דור שלישי לניצולי שואה. הם אפילו לא ידעו שאבא היה ניצול-שואה. ופתאום התחלתי עם הדברים האלה; באמת, ^{לדעתי} לא ידעו; לא ידעו אי מיני ^{אמנם} אמנם ידעו. חשוב שיידעו. ולא רק הם.

ש. חשוב. אבל לא היתה לי המודעות להעלות את זה, ולא רציתי מעולם שהילדים שלי יסבלו מזה, כי יש רבים שסובלים ^{ללא דאגה} את הסבל של ההורים. אני לא הייתי מעוניין שהילדים שלי יסבלו ^{מזה}. לכן מעולם לא נגעתי בכך. אשתי ידעה, אבל לא הם.

ש. תודה רבה לך, אפרים. היה מאוד מעניין, באמת.

ת. כן. טרטרתי אותך הרבה.

ש. מעניין מאוד.

פיו דדאיון.

גלויות מסתובבות ומקאלות.

1. גאורג גאורג זילס לא מקבלת ד'דאיון דפאקט.
- זל: KOHN MIROSLAV.
2. נ"ל ג'ורג' ג'ורג' ג'ורג' ג'ורג' ג'ורג' - ג'ורג' ג'ורג', דאד'ז'ים ב' דאד'ז'ים ג'ורג'.
3. גאורג גאורג זילס זילס זילס - ג'ורג' ג'ורג'.
- זל: MIRO מ'כס. לטו דאד'ז'ים: זילס.
4. ג'ורג' ג'ורג' זילס זילס זילס, זילס:
- ב'דאד'ז'ים דאד'ז'ים זילס.
5. נ"ל גאורג' גאורג' גאורג' גאורג' גאורג' זילס.

א.ד.

PRIVATNA NARODNA ŠKOLA
JEVREJSKE VJEROISPOVJEDNE OPĆINE
U ZAGREBU

Izvjesnica za prvo poljeće

šk. god. 1940./41.

Kohn Miroslav, učenik I^a razreda.

svršio je prvo polugodište ove školske godine

vrlo dobrim uspjehom

Polazak škole: uredan

Vladanje: odlično

U Zagrebu, dne 31. siječnja 1941.

Orzalka-Fuchs
ravnateljica

Alise Duker
nastavnica

#2 JNON

א' 100 פ"ט ל' דעז' ד' ה' א'
1941

ש"ס, ב' ד' א' :

KOHN MICOSLAV.

א' 100 פ"ט ל' דעז' ד' ה' א'
1940 - 1941

..... : א' ב' א'

ד' 100 פ"ט ל' דעז' ד' ה' א' : 31.6.1941

..... : א' ב' א'

..... : א' ב' א'

א' 100 פ"ט ל' דעז' ד' ה' א'
(א' ב' א' : 31.6.1941)

Dioecesis: Spalatensis
 Paroecia: St. Petri

Districtus: Spalatensis
 Comunitas: 4

Testimonium nativitatis et baptismi

In registro natorum vol. XXI pag 101 hujus paroeciae sub Nr. 137^e
 scriptum est:

Dies, mensis et annus nativitatatis		<u>Natus die 5. I. 1934</u> <u>Zagrebiae</u>	Adnotationes
Dies, mensis et annus baptismi et nomen sacerdotis baptizantis		<u>Baptizatus die 25. IX. 1941</u> <u>Spalati - St. Petrus</u> <u>a Sac. Don. Dominico Pavlov</u>	
Denotationes baptizandi	Nomen	<u>Miroslav</u>	
	Legitim. aut illegit.	<u>legitimus</u>	
Denotationes parentum	Nomen et cognomen matris	<u>Franka Herlinger</u>	
	Nomen et cognomen patris	<u>Artur Kohn</u>	
	Dies et locus matrimonii	<u>6. IX. 1931 u Zagrebu</u>	
	Religio et conditio a) matris, b) patris	a) <u>romano-catholica domestica</u> b) <u>mercatorius</u>	
Nomen, cognomen, domicilium et conditio	Patrinorum	<u>Bartul Ozretic</u> <u>Spalati</u>	
	Testium	<u>/</u>	
Obstetrix: Nomen et cognomen		<u>/</u>	

In quorum fide etc.
 Ex Officio parrochiali St. Petri
 in Spalati die 25. IX. 1941

Don. Dragutin
[Signature]

#3 JNON

TESTIMONIUM. א"כ JNON

צפון א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ
ZUPNI URED SV. PETRA U SPLIT.

MIROSLAV : א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ

NANKA, ARTUR KOHN. א"כ א"כ

5.1.1934 : א"כ , ZAGREB(א"כ) א"כ א"כ

א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ

ROMANO-CATOLICI א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ

א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ

א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ א"כ

N. del Reg. di classe: 41

Anno scol. 1942 - 1943 XXI dell' E. F.

**REGNO D'ITALIA
GOVERNO DELLA DALMAZIA**

Comune di Spelato

Provincia di Spelato

ATTESTATO SCOLASTICO

L. o. scolar. o. Con Miro

figli o di Arturo e di Isidoro Giov. nato a Zapobrie

Comune di Provincia di il 5 gennaio 1934,

frequentante la scuola elementare (m. f. o ms.) m. classe 3^a - sez. C situata

in Spelato Comune di Spelato Provincia di Spelato

ha meritato allo scrutinio finale - all' esame la seguente classificazione:

Condotta	<u>Buono</u>
Religione	<u>Buono</u>
Disegno e bella scrittura	<u>Sufficiente</u>
Lettura espressiva e recitazione	<u>Buono</u>
Ortografia	<u>Sufficiente</u>
Lettura ed esercizi scritti di lingua italiana	<u>Sufficiente</u>
Aritmetica e contabilità	<u>Buono</u>
Nozioni varie e cultura Fascista	<u>Buono</u>
Geografia	<u>Buono</u>
Storia e cultura fascista
Scienze fisiche e naturali e igiene
Nozioni di diritto e di economia
Educazione fisica e giuochi	<u>Sufficiente</u>
Lavoro	<u>Sufficiente</u>
Igiene e cura della persona	<u>Buono</u>
Assenze { giustificata	<u>0</u>
ingiustificata

Si attesta che l. o. scolar. o. Con Miro in

base al sopraspecificato risultato conseguito per scrutinio - per esame, è stat. o promosso.

alla IV classe - ha completato gli studi del grado inferiore

La Commissione esaminatrice:

Lo Insegnante della classe:

[Signature]

Visto: Il R. Direttore didattico:

[Signature]

Spelato, il 9 giugno 1943 XXI

#6 JNON

1942-1943
ממשלה
ממשלה

REGNO D'ITALIA

GOVERNO DELLA DALMATIA

ממשלה

CON MIRO

5.1.1934

אמר

על

דבר

דבר

..... :
..... :
..... :

9.6.1943

d) REGISTRATION No.

103095282

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD

Original Duplicate

For coding purposes
A. B. C. D. E. F. G. H. I. J

KOHN FRIEDRICH M. Single Married
ERAIM F. Widowed Divorced YUGOSLAV

(2) Family Name: KOHN (3) Sex: M. (4) Marital Status: Single (5) Claimed Nationality: YUGOSLAV
(6) Birthdate: 5-1-34 Birthplace: ZAGREB Province: - Country: YUGOSLAVIA (7) Religion (Optional): JEW (8) Number of Accompanying Family Members: 1

(9) Number of Dependents: 1 (10) Full Name of Father: ARTHUR (11) Full Maiden Name of Mother: HERLINGER IVAN

(12) DESIRED DESTINATION: PALESTINE (13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938: ZAGREB YUGOSLAVIA

(14) Usual Trade, Occupation or Profession: STUDENT (15) Performed in What Kind of Establishment: - (16) Other Trades or Occupations: -

(17) Languages Spoken in Order of Fluency: - (18) Do You Claim to be a Prisoner of War: No (19) Amount and Kind of Currency in your Possession: -

(20) Signature of Registrant: Kohn Erim (21) Signature of Registrar: M. Riley Date: 6-7-45 Assembly Center No. T 3

(22) Destination or Reception Center: -

Table with 28 columns for Code (1-28) and rows for Name or Number, City or Village, Province, Country.

(24) REMARKS: -

MEDICAL CLEARANCE CERTIFICATE

(25) Dates of Disinfection: 1st, 2nd, 3rd, 4th, 5th, 6th, 7th, 8th, 9th, 10th, 11th, 12th, 13th, 14th, 15th, 16th, 17th, 18th, 19th, 20th, 21st, 22nd, 23rd, 24th, 25th, 26th, 27th, 28th

(26) PHYSICAL CONDITION ON ARRIVAL: M. C.D. D.

(27) IMMUNIZATION RECORD: Type, Dose, Date, Initials

REMARKS: -

(28) Final Medical Inspection: Date

(29) MOVEMENT AUTHORIZATION: Date

(30) RECEPTION CENTER RECORD: Date

Temporary identity certificate issued - Permitted to remain permanently in Palestine. Serial No. 407173. Inspector of Aliens. Collective Visa.

„POLIFIX“

TRGOVINA SVIM VRSTAMA IZRADJENIH KOŽA, POSTOLARSEIM PRIBOROM,
POGONSKIM REMENJEM I DRUGIM KOŽNATIM TEHNIČKIM PREDMETIMA

A. KOHN I L. WINKELSBERG

ZAGREB, PALMOTIČEVA ULICA 12

GLAVNO ZASTUPSTVO I KOMISIONO
SKLADIŠTE TVORNICE KOŽA I REMENJA

POLICKÝ-POPPER AKC. SPOL.

JAROMĚŘ (Č.S.R.)

BRZOGATNI NASLOV: POLIFIX - ZAGREB

TELEFON INTERURBAN: 33-36

ČEK. RAČUN POŠTANSKE ŠTEDIONICE, ZAGREB 35.427

ŠIRO-BN KOD PRVE HRVATSKE ŠTEDIONICE, ZAGREB

" " LUBEL. HRV. BANKE, PODRUŽ. "

Zagreb, dne

נייר מכתב "פולפיק" בואו
מס' דפוס: 1000

"פולפיק" - ע"מ - 1000

A. KOHN. - לעד ה"ק אג"מ:

דלמת דע"כ.

לסיכום.
כולל יחס חמחבר לטשא

ולפי היקרים.

מאז עליתי ארצה. שיתיי כל מאלי כפי אפצניש לשכוח ולברות
לא אכלתי בארץ עם באתראתי בחומרי פי"ב
אך כנראה ארוסי בשבילי בארץ - חלקי' אגני! ביו ונשארתי חלק אגני!
ולפי שמי. אף יפקדו אותי באישון לילה
ככל שמרווח בלגן שרף - כן בארווח בתנו - קטן.
עתה לאחר אגלתי ג. טז שנה של שתקתי. לאחר שארתי בארתי ולאתר
הפצרות רבות: אני מרשה לעצמי לספר ולרשום קורות אלה
- אף כי במשך מרובה קושי גדול עברתי!
אך בלי תקווה: אולי אתם. אולי אחרי אנכי! אולי תלמידי או 600 אנשי
אולי סתם ילמי יבואו! - תפצלו לשאת תפלאו סקרנות ואתן בחומרי לב
ובכך אראה את גאולתי ואת שכריו!.....
שלכם כמו תמידי: אהא.

